

banka ve ekonomik yorumlar

Başyazı

Yılı Yarılarken

Dr. T. Güngör Uras

Ekonomik Yorumlar

Prof. Dr. Mustafa A. Aysan
Kaya Erdem
Selâhattin Özmen
Dr. Halûk Ünal

Gelir ve Kurumlar Vergisinin
Sorunları ve İlgili Yasalarda
Öngörülen Değişiklikler

Aykon Doğan

Sermaye Piyasası

Doç. Dr. Ünal Bozkurt
Doç. Dr. Mehmet Ş. Tekbaş

1970 - 1975 Döneminde Türk Sermaye
Piyasasında Hisse Senetlerinin Elde
Tutma Kârlılığı

Ömürlü Kısağün

Uluslararası Para Birimine Örnek : Özel
Çekiş Hakları

Doç. Dr. Gül G. Turan

Sosyalist Ekonomilerde Pazar ve
Planlama Arasındaki Bütünleşme
Eğilimleri

Doç. Dr. Kutlu Merih

İDT Nasıl Yönetilmelidir?

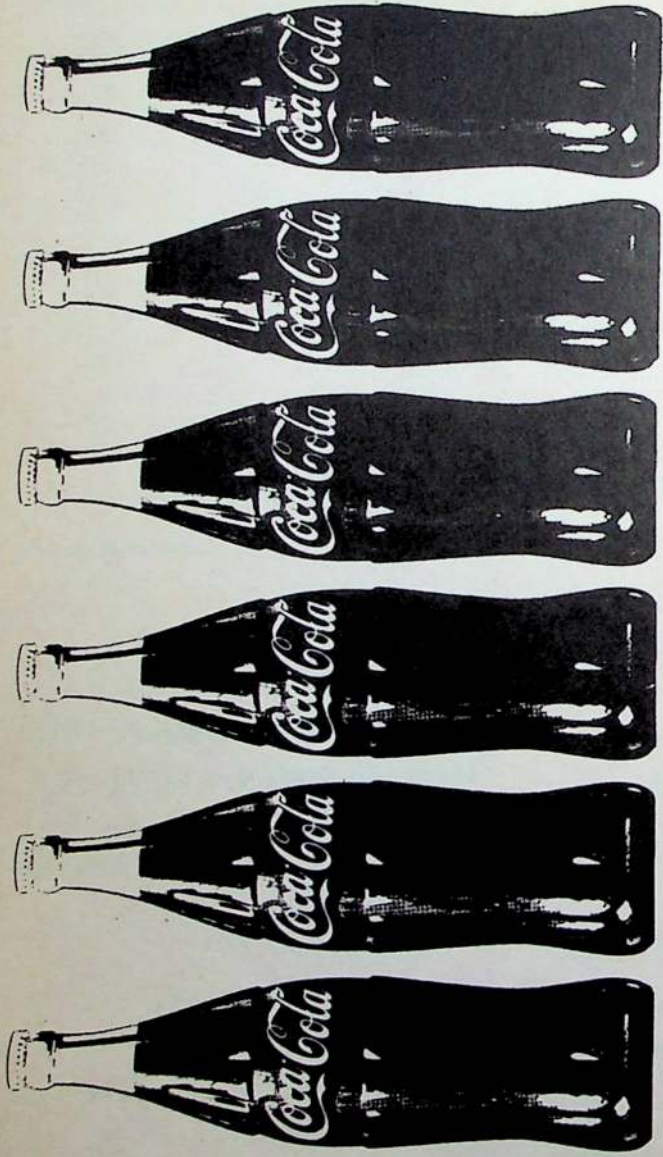
Ekonomik Yorumlar

Gelir Vergisinin o/o 65'i
Ücretlilerden alınmaktadır. Yeni
tasarı bu oranı o/o 50'ye
düşürecektir.

Aykon Doğan

Bir özel çekiş hakkı
kaç TL'dir?

Doç. Turan

Coca-Cola can katar

Aylık Dergi : Mayıs 1978

Cilt : 15 Sayı : 5

banka ve ekonomik yorumlar

Sahibi :

Banka Yayınları ve Kültür Ltd.

Şirketi adına : Ertum Öcal

Yazı İşleri Müdürü :

Dr. Halûk Ünal

Danışma Kurulu :

Erol Aksoy, Prof. Osman Fikret Arkun, Besim Baykal, Prof.

Dr. Nasuhi Bursal, Mehmet

Gün Çalika, Ahmet Demirel,

Oktay Ersoy, Prof. Dr. Cumhur

Ferman, Dr. Emre Gönen-
say, Dr. Alp Gürus, Erhan Işıl,

A. Nazif Keyman, Doç. Dr.

Yıldırım Kılış, Kemal Kur-
daş, Doç. Dr. Kemal Kurtuluş,

Nuh Kuşçulu, Ergin Neng, Er-
tuğrul Sosyal, Prof. Dr. Kemal

Tosun, Prof. Dr. Baran Tun-
cer, Fikret Tunçer, Turhan Tü-
may, Prof. Dr. Yüksel Koç

Yalkın.

Yönetim Komitesi :

Dr. Öztin Akgüç, Prof. Dr.

Mustafa A. Aysan, Ziya Nebi-
oğlu, Ertan Özgür, Dr. Güngör

Uras, Doğan Yahm.

Denetim Komitesi :

Bülend Çorapçı, Necdet Durak-
başa, Prof. Dr. Zeyyat Hatib-
oğlu

İdare Yeri :

Cağaloğlu, Çatal Çeşme Sk. 17

Kat. 4, İstanbul, Tel : 26 34 11,

Baskı : Bilmen Basımevi

İlan Tarifesi :

Arka dış kapak 2000.—, Ön iç

kapak 1800.—, Arka iç kapak

1600.—, İç sayfeler 1500.— TL.

Hesap Numaralarımız :

Ziraat B. Beyoğlu 768, İş B.

Türbe 1541, Akbank Türbe 4512.

Sayın Okurlarımız,

Vergiler Nisan ayında kamuoyunda ge-
niş bir biçimde tartışılmaya başlanmıştır.
Devlete 55 milyar TL'lik ek kaynağın ve-
rilmesi sözkonusudur. Açıklamalar aynı za-
manda düşük ve orta gelirliilerin vergi yü-
künde azaltma yapılması amacının güdül-
düğünü de göstermektedir. Tartışmaların,
vergi tasarılarının toplum gereksinimleri yö-
nünde düzeltilmesini sağlayacağını umuyo-
ruz.

Türk Ekonomisinin önemli bir sorunu,
İktisadi Devlet Teşekkülleri, Ekonomik Yo-
rumlarda konu ile ilgili uzmanlarca tartış-
ılmıştır. Okurlarımıza ve yetkili kişilere
yararlı olacağını umuyoruz.

Sayın Aykon Doğan'ın Gelir ve Kurum-
lar vergisinde yapılacak değişiklikleri açık-
layıcı bildirisine, okurlarımıza konu ile il-
gili geniş bir açıklama verebilmek amacıyla,
dergimizde yer verilmiştir.

Bu sayıdan başlamak üzere Doç. Dr.
Gül G. Turan yazı kadromuza katılmış bu-
lunmaktadır. Doç. Turan uluslararası para
sorunları konusunda uzman bir hocamızdır.
«Europiyasalar» ve «Uluslararası Para So-
runları» konularındaki yazıları ile Dergimi-
zin önemli bir boşluğu giderilmiş olacaktır.

Sayın Kısagün'ün araştırması ise Ser-
maye Piyasası alanında Türkiye'de ilk kez
ele alınan bir konudur. Umarız yararlı olur.

Tüm çabalarımızı isteklerinize uygun bir
içerikle karşınıza çıkarmak amacına yönel-
miştir. Sizlerin uyarıları ise en büyük da-
yanışımızdır. Bu bakımdan Ocak 1978'de
dergimizde yayınlanmış olan anketin so-
nuçları bizlere oldukça yararlı olmuştur.
Anket sonuçları ile ilgili bilgilere bu sayı-
mızda yer verilmiştir. Ankete umulandan
daha yüksek bir katılımın olması nede-
niyle tüm okurlarımıza şükranlarımızı su-
narız.

İçten Sevgilerimizle,
Dr. Haluk ÜNAL

* Dergimizde çıkan yazılar, kaynak göstermek şartıyla iktibas edilebilir.

dededen toruna şampiyon traktör International

444 ve 654 S

Anadolu toprakları için en uygun 2 model

Anadolu toprağı gibi güçlü, Anadolu çiftçisi gibi çalışkandır INTERNATIONAL Traktörleri. Dünyaca bilinen erişilmez teknik özelliklerini verir çiftçimizin hizmetine, kolaylaştırır işini, arttırır bereketini, çoğaltır gelirini...
Edirne'den Ardahan'a yayılan geniş servis örgütü ile tüm çiftçimizin göz bebeğidir.

TEKNİK ÖZELLİKLER :

Model 654 S

- 1H 4 Silindirli, 4 zamanlı Dizel Motor
- Azami güç 66 HP
- Motor devri 2180 d/dak
- 70 lt. kapasiteli yakıt deposu ve teçhizat

Model 444

- 1H 4 Silindirli, 4 zamanlı Dizel Motor
- Azami güç 45 HP.
- Motor devri 2100 d/dak.
- 45 lt. kapasiteli yakıt deposu ve teçhizat

**BOL YEDEK PARÇA
YURT ÇAPINDA SERVİS...**

TÜRKİYE GENEL SATIÇISI:
**MOTORLU ARAÇLAR
TİCARET A.Ş.**

4. LEVENT İSTANBUL
Tel: 64 49 90 - 64 49 91 - 64 00 69
Telex: 22539 Mat tr.

Yılı yarılarken

Dr. T. Güngör URAS

Geçtiğimiz ay içinde Sayın Ecevit iki konuşmasında önemli bir gerçeği tekrarladı : «...eğer bir ülkede 17 milyon kişi iş bekler, öte yandan fiyatlar yılda % 50 dolayında artar ise, o ülkede ciddi sosyal patlamaların olması tabiidir...» diyor. Sayın Ecevit...

Dedikleri doğrudur Sayın Ecevit'in. Bunun için kısa dönemde amaç, fiyatlardaki tırmanmanın durdurulması ve daha çok kişiye iş olanaklarının getirilmesidir.

Acaba yeni Hükümet'in kısa süredeki uygulamaları bu amaca dönük müdür?

Bu yazının hazırlandığı günlerde sadece yılın ilk iki ayına ait fiyat endeksleri bilinmektedir. İstanbul Geçinme Endeksinde yılın ilk iki ayında % 95 dolayında bir tırmanma ciddi bir tehlike işareti olarak ortada durmaktadır.

Acaba diğer uygulamalar fiyatları ne biçimde etkileyecektir?

Gündemdeki konu : Vergi düzenlemeleri...

Türkiye'de vergi uygulamalarından çok yaygın ve ciddi şikâyetler vardır:

- Büyük bir kesim vergi kapsamı dışında kalmaktadır.
- Büyük bir kesim vergi kaçırılmaktadır.
- Büyük bir kesim vergi kanunlarının im-

kânlarından yararlanarak vergi yükünü hafifletme olanağına sahiptir.

- Nihayet vergi yasaları gelir dilimleri arasında adaletli bir yük dağılımı yapmamaktadır.

Bütün bunların ötesinde kamunun sorumluluklarını yerine getirebilmesi için, harcamalarını sağlıklı kaynaklara dayandırabilmesi için cebri tasarrufların artırılması, ek kaynak sağlanması zorunludur.

Yeni vergi düzenlemesi önerilerinin yukarıda açıklanan sorunların tümüne çözüm getirecek biçimde düşünüldüğü anlaşılmaktadır.

Yapılan kabaca, mahalli idarelere 15 milyar lira, kamu kesimine 5 milyar lira ek kaynak sağlanırken, vergi mükellefleri arasında alt gelir gruplarına doğrudan 30 milyar liralık bir kaynak transferi şeklinde görülmektedir.

Yeni vergi düzenlemesinin getirdiği bu 30 milyar liralık transferden yararlanacak alt gelir grubundakilerin tüketim eğilimlerinin özelliği nedeniyle bu miktarın kısa sürede talebe dönüşmesi normaldir.

Kısa sürede Türkiye'de talep baskısı yaratacak kaynaklar şu şekilde sıralanabilir :

-- Yeni vergi düzenlemeleriyle alt gelir gruplarına yapılacak 30 milyar liralık transfer.

-- Yurt dışından transfer edilen 1 ila 1.5 milyar dolarlık işçi gelirimizin Türk Lirası karşılıklarının devalüasyon nedeniyle yükselmesi sonucu ortaya çıkacak ek 15 milyar lira dolayındaki satın alma gücü.

Bunlar alt gelir gruplarının gelirlerinde yükselmeye sebep olabilir. Fakat acaba satın alma güçleri de artar mı?

Önümüzdeki dönemde fiyatlar 1977 yılına kıyasla daha ciddi olumsuz etkenlerle yukarı itilme durumundadır!

-- % 30 dolayındaki devalüasyonun gerçekçi veya spekülâtif maliyet yükü fiyatlara yansımaktadır.

-- 1977 yılında yapılan ve bir bölümü o yıl tüketilen mallara ilişkin kur farklarıyla ilgili olarak yıl içinde tahsili öngörülen 15 milyar lira dolayındaki ödemeler, 1978 yılı üretiminin fiyatlarına yüklenecektir.

-- Pahalı para kullanımı, büyük ölçüde yabancı kaynağa dayalı olarak sürdürülen üretimde maliyetçi ve fiyatları arttıracaktır :

★ Faiz oranlarının yükselmesi

★ Bulunmayan dövizin fiyatının artması para kullanımını pahalılaştırmıştır.

-- Yeni vergi önlemlerinin doğrudan fiyat artırıcı etkileri yanında dolaylı ve spekülâtif yükü (aynen devalüasyonda olduğu gibi) fiyatları yukarıya itecektir.

Gerçekçi olmak gerekir ki, mevcut piyasa koşulları «tam rekabet»in kısa sürede söz konusu olamayacağı, «oligopolist» bir yapıyı önümüzde sermektedir. Bu yapıda, gerçek maliyet artışları yanında, iç talebin canlılığı orantısında ek yüklerin fiyatlara yansıtılması mümkün olabilmektedir.

Fakat bu, Türk ekonomisini «bir kısır döngüye» sokmaktan başka işe yaramaz.

Amaç, üretimi belli bir noktada dondurup, arz talep dengesini, fiyat artışı ile kırmak değildir.

Tam tersine, Sayın Ecevit'in değindiği gibi sorun, üretimi ve dolayısıyla istihdamı arttırmak fiyatları düşürmektir.

Fakat bazı gerçekler (belki acı olduğu için) dikkatten kaçmaktadır :

-- Türkiye'de belli bir süredir üretimden kaçış başlamıştır. Üretimden sonraki safha, ticaret-hizmet kesimi her bakımdan cazip kılınmaktadır.

-- İstihdamı arttıranlar değil, daraltanlar daha kârlı duruma gelmektedirler.

-- Üç yıla yakın süredir, kamu ve özel kesim yatırımlarında ciddi duraklama ortaya çıkmıştır. Pipe-line'daki bu üç yıllık boşluğun, üretim ve istihdamdaki ciddi etkileri önümüzdeki iki, üç yıl içinde çok acı şekilde ortaya çıkacaktır.

Ne teşvik uygulamalarında ve ne de vergi düzenlemelerinde :

-- Kalkınma stratejisine uygun yatırımları

-- Kalkınma stratejisine uygun üretimi

-- İstihdamı

nasil teşvik ederiz endişesine, çabasına rastlamak güçtür.

Ama son düzenlemelerde :

-- Gönüllü tasarrufların mali aracı kurumlar kesimine ve sermaye piyasasına yönelmesine caydırıcı,

-- Ekonomik büyüklükte yatırım ve üretimin cazibesini azaltıcı,

-- Kurumsal büyümeyi sınırlayıcı maddelere yer verilmiştir.

17 milyon kişilik istihdam potansiyelinden 2 milyon kişi Sosyal Sigorta Kapsamındaki iş yerlerinde, işçi olarak, 1 milyon kişi Devlet Kapısında memur olarak çalışmaktadır.

İmalat Sanayi kesimi daha 80 bin kişiyi istihdam edebilecek büyüklüktedir. Bunların da yarısından fazlası özel kesim sınaî kuruluşlarında çalışmaktadır.

Bu bir tercih meselesidir. Devlet, ya karma ekonomi ilkesini benimser, «... ben, devlet olarak özel kesimle birlikte üretimi artırma ve istihdamı geliştirme sorumluluğunu üstleniyorum.» der. Veya «Devlet olarak ben bu işi tek başıma üstleniyorum» der. Her iki halde de ortaya bir sorumluluk bir görev çıkar.

Bu sorumluluğu ve görevi benimsemenden, «sadece sorunları» ortaya koymak, «vahametini» tartışmak, «sosyal patlamalar» dan söz etmek, bizi çözüme götürmez. Çözümü güç ve hatta imkânsız kılar.

detan güveni...

Novosit'li Detan,
yaşadığınız her yerde,
huzurunuzu bozan
bütün haşerelere karşı
güvenle kullanacağınız
tek insektisittir.

detan
novosit'li
AEROSOL İNSEKTİSİT

SIZE HİZMET BİZİM GÖREVİMİZ
SİZE HİZMET BİZİM ZEVKİMİZ

**ANADOLU
BANKASI**

ekonomik yorumlar

Katılanlar :

Prof. Dr. Mustafa A. Aysan, Kaya Erdem
Selâhattin Özmen, Dr. Halûk Ünal

ÜNAL : Bu ayki Ekonomik Yorumları karma ekonomi sistemimizin devlet kesimini oluşturan, geniş anlamda, Kamu İktisadi Teşebbüsleri, dar anlamda, İktisadi Devlet Teşekküllerine ayırmış bulunuyoruz. Bu önemli kuruluşların tanıtımı, sorunları ve sorunlarına getirilebilecek çözümleri gözden geçireceğiz.

Sayın Aysan Kamu İktisadi Teşebbüslerinin tarihçesi Türk ekonomisi içerisindeki bugünkü yeri ve genel sorunlarına ilişkin görüşlerinizi açıklar mısınız?

AYSAN : Önce bir temel yargımı açıklamak istiyorum. Kamu İktisadi Teşebbüslerinin sorunlarını ekonomimizin en önemli problemi olarak alıyorum. Kamu İktisadi Teşebbüsleriyle ilgili sorunlar çözülmeden, ekonominin ne enflasyon problemine, ne döviz darlığı problemine, ne istihdam problemine, ne istihdam problemine, ne de diğer sorunlarına çözüm bulunamaz görüyümdüm.

Tarihçeyi incelediğimiz zaman 1926'da Sanayii Maadin Bankası ilk örneği, 1932'de Sümerbank, 1934'de Etibank kuruluyor. Bunların bütünü incelendiğinde görüyoruz ki 1930'larda bunlar bilinçli bir ekonomik modelin uygulama aracı olarak düşünülüyorlar ve belirli özelliklerle kuruluyorlar. Bu

özelliklerin içinde Kamu hizmeti var fakat ikinci plânda. Asıl amaç bir kalkınma modeli olarak, o zamanki şartlar içinde, hiçbir şeyi olmayan Türkiye'de, Ekonomik kalkınmayı gerçekleştirme fonksiyonu veriliyor bu kuruluşlara. Birinci Sanayi plânında açık örneği var. Amaçları arasında ticari, sınai mal ve hizmet üretimini teşvik etme var. Geçici müesseseler olarak düşünülüyor; Devlet Mülkiyetinin geçici olduğu müesseseler olarak düşünülüyorlar. Bir kalkınma yatırım bankası olarak düşünülüyorlar; hem yatırım yapacak, hem yatırımın finansmanını sağlayacak kuruluşlar olarak düşünülüyor. Bu temel özelliklerle kurulduktan sonra, harp içinde gelişmeleri biraz duraklıyor ve harpten sonra, hazırlanan fakat uygulamaya konmayan üçüncü plâna yeniden geliştirilmek isteniyor, fakat o da olmuyor. 1950'de Demokrat parti bunları özel sektöre devredeceğim diye başlıyor. fakat İDT'inde en hızlı gelişme 1950-60 arasında oluyor. Sayı itibariyle öyle. Yaptıkları yatırım itibariyle öyle, ürettikleri mamül hizmetler olarak öyle. 1950-1960 arasında bir önemli gelişme daha var. O da pek gözle görülüyor fakat bunlar yavaş yavaş geçici özelliklerinden ötede bir kamu hizmeti gören, böyle olduğu için de zarar edebilen, zarar etmesi normal karşılanan kuruluşlar olarak görülüyor.

1951'de Dünya Bankasının «The Economy of Turkey» isimli raporunda bunların yönetim bozuklukları, finans ve mahalli yapı bozuklukları tetkik ediliyor ve önemli biçimde yeniden düzenlenmesi gerektiği konusunda tavsiyelerde bulunuluyor. Bu raporda tavsiye edilen yeniden düzenleme biçimleri 1930'larda biraz önce belirttiğim temel ilkelere geri dönüş biçiminde beliriyor.

1959'dan sonra da Maliye Bakanlığı yerli ve yabancı uzmanlardan büyük bir hey'ete İDT'ni tek tek tetkik ettiriyor, ondan sonra bir toplu rapor içinde tavsiyeler demeti öne sürülüyor. Bu tavsiyeler demetin temel özelliği de 1930'lardaki temel ilkelere geri dönüş biçiminde ortaya çıkıyor.

1964'de 440 sayılı kanun 441 sayılı kanunun 468 sayılı kanun, İDT'nin temel kanunu 3460 sayılı kanunun yerine geçiyor ve denetimleri de T.B.M.M.'ne bağlanıyor. 440 sayılı kanunun bir maddesine istinaden kurulan yeniden düzenleme komisyonu da bir dizi raporlar yazıyor. O raporların sonunda ulaşılan bazı sonuçlar da yine bunların ilk kuruluş biçimlerine döndürülme gereğini ortaya koyuyor.

Fakat 1950 - 60 arasında bir önemli gelişme daha var. Devlet bürokrasisi bunları ebedî kuruluşlar olarak, Devlet mülkiyetinin içinde kalıcı kuruluşlar olarak görmeye başlıyor. Sanki devamlı olarak faaliyet gösterecekler, ilelebed devlet mülkiyeti orda kalacak gibî hedefler ekleniyor. Demekki devlet bürokrasisi bunlara sahipleniyor ve bu kuruluşlardan bir çoğu başlangıçtaki hedefine, ticarî hayata doğru pazar ekonomisinin kurallarına doğru itileceği yerde devlet bürokrasisinin içine doğru itiliyorlar.

1970 - 71'deki geçici dönemde Hükümetin aldığı bazı reform tedbirleri vardır. Reform komisyonunun kurulması ve bir temel stratejinin tesbit edilmesi gibi. Bu temel strateji belgesi üçüncü beş yıllık plana da geçti ve bir kanun tasarısına da bağlandı. Bu belgelerde de yine ilk kuruluş he-

deflerine ulaşma çabası görülüyor.

Tarihçeyi böylece özetledikten sonra sorunlara değinmek istiyorum. 1978 yılı başında Kamu İktisadi Teşebbüslerinin grup olarak ne problemleri vardır. En baştaki problem, bir sınıflama problemidir. Kamu İktisadi Teşebbüsleri terimi bile bu işi karıştırmıştır. Bir kavram kargaşası yaratmış, Kamu İktisadi Teşebbüsü iktisadi etkisi olan bütün devlet faaliyetleri gibi anlaşılmış. Halbuki İktisadi Devlet Teşekkülleri özel teknik bir terim. 1930'larda yara-

AYSAN : İDT ilk kuruluşlarında, sınai - ticarî faaliyette bulunan Devlet mülkiyetinin geçici olduğu ve bir sınai kalkınma bankası gibi çalışacak kuruluşlar olarak düşünülmüştür.

tıldığı zaman o teknik terim de sinaj ticarî faaliyette bulunacak geçici bulunacak ve âdeta bir sınai kalkınma bankası gibi çalışacak kuruluşlar olarak düşünülmüş. Ama kamu iktisadi teşebbüsleri terimi bu işi karıştırmış.

Bundan sonra asıl üzerinde duracağım grup, İktisadi Devlet Teşekkülleridir. Bunlar 440 sayılı kanuna tabi, kimisi Anonim Şirket şeklinde, kimisi 440 sayılı kanun gereğince, özel kanunla kurulmuş müesseseler olan kuruluşlardır. Bunların adedi 28'dir. Bir de bu biçimde yine fon sağlayan kuruluşlar var onlar da 9'dur. Bu sayılar 74 faaliyet sonuçlarına göre yayınlanmış yüksek denetleme kurulunun genel raporundandır. 1977 yılında bunların açıkları toplamının, işletme açıkları toplamının, 21 milyar liraya ulaşacağı tahmin ediliyor.

Bu işletme açığı kârlar, zararlar, amortismanlar ve amortisman benzeri diğer nakit çıkışı yaratmayan masraflar göz önüne alındıktan sonra, işletmeye giren ve çıkan fonların karşılaştırılmasından sonra bulunan menfi sonuçtur. Yine 1977 yılında en

son tahminlere göre bunların 49 milyar lira tutarında da yatırım yapacağı tahmin ediliyor. Bu toplam 1977 yılında 70 milyar tutarındaki kaynağın hemen tamamı dış kaynaklardan transfer olmuş. Devlet bütçesinden 20 milyar kadar almışlar, Merkez Bankasından 24 milyar kadar almışlar, gerisi de T.C. Emekli Sandığı, Sosyal Sigortalar Kurumu gibi bu 28 kuruluşun dışındaki kaynaklardan alınmış. 1978 yılı için de plan yapılmış; 1978 yılında 25 milyar açık verecekler ve 60 milyarlık da yatırım yapacaklar, 85 milyar yine hemen hemen aynı kaynaklardan finanslanacak. Bu son zamlarla, fiyat artışlarıyla belki bunun bir kısmını karşılanacak ama muhakkak bir 60 - 70 milyar lira bir açık verecekler. Şimdi bu ölçüde bir finansmanı bunlara, nazari tutarı 264 milyar olan bir bütçeden yapıyoruz. Türkiye'nin Devlet bütçesinin % 30'u civarında bir kısmı. Ben bunu çok korkunç bir oran olarak görüyorum. Bunu ortadan kaldırmadıkça devlet bütçesi de muhakkak açık verecek, Merkez Bankası da muhakkak açık finansmana gidecek. O halde bu yalnız 1977 yılının sorunu değildir. Bu açıklar neden var ve neden gittikçe kabarıyor, sebebi nedir? En önemli nedenlerden bir tanesi enflasyon dönemlerinde bunların fiyatlarının artırılması geciktiriliyor. Çünkü enflasyon dönemlerinde fiyat artışları oranı ne kadar yüksekse bunların açıkları da o kadar yükseliyor. Toplu iş sözleşmeleri dönemlerinde açıklar birdenbire bir sığrama yapıyor, demekki ücret artışları hemen fiyatlara intikal ettirilemiyor. Mamullerine yapılan zamlara bakıldığında fiyat artışı beş yıl geciktirilmiş işletmeler var.

AYSAN: İDT Mamulleri fiyatlarının Bakanlık veya Hükümetçe septanması bu kuruluşların açıklarının temel bir nedenidir.

İstihdam edilen işçi sayısı da açıkların önemli bir nedenidir.

Mesela işçi sayısı 1971 yılında % 3,6

1972 yılında % 3,9, 1973 yılında % 9,9, 1974 yılında % 39,1 1975 yılında % 7,4, 1976 yılında % 6,0, 1977 yılında, tahmin rakamı kesin rakam yok elimde % 13 artmış. Ödenen bedeller alındığında artış yüzdeleri % 30 - 40'lara varıyor.

Bu durumda İDT mamullerinin fiyatlandırılması önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. İncelediğim 12 yıl boyunca İDT mamullerinin fiyatları ya bir Bakanlık tarafından ya da Bakanlar Kurulu tarafından tesbit ediliyor, gerçi resmi kararı yönetim kurulu vermiş ama yönetim kurullarına bu fiyatlama kararı bırakılmamış. Bu bir büyük sorundur.

ERDEM : İktisadi Devlet Teşekkülleri mamullerinin 24. Maddeye göre Bakanlar Kurulunca fiyatının tesbit edilmesi neticesinde ortaya çıkacak açık, zarar, bütçeden ödenmesi öngörülmektedir. Sizin verdiğiniz işletme açıkları rakamı bu açık düşüldükten sonra mı ortaya çıkıyor?

AYSAN : 21 milyarın içinde görev zararları da var. Ve bu bütçeden gelecek rakam ihtiva etmiyor. Yani bütçeden gelecek rakam düşüldükten sonra bulunmuş bir rakam değil. Bütçeden gelecek yardım bu açığın finansmanı için hesaplara katılıyor.

ERDEM : Ve dolayısıyla bunu diye-biliyoruz: 21 milyar açık değil hakikatte. Bütçeden alacakları görev zararı iki milyar ise açık, o derece, 19 milyara inmiş oluyor.

AYSAN : Onun oranlarını söylüyeyim. Devlet bütçesinden 1971 yılında % 58 oranında açık karşılanmış, 1972'de % 43 oranında, 1973'de % 30, 1974'de % 34, 1975'de % 34, 1976'da % 22 ve 1977'de % 41 olmuş. Yani verdiğim o rakamın, 21 milyarın, % 40'ı söylediğiniz özelliktedir. Ya görev yardımı, ya bütçeden belirli emirle verilen bir finansman için verilen para, ya da yatırım için verilen, sermaye için verilen transfer harcaması.

ERDEM : İDT'de işletme açıkları olarak gösterilen bu korkunç rakamları ortaya koyarken 24. Maddeye göre Hükümetin temel malların fiyatlarını tesbit etmesi çok önemlidir. Çünkü o takdirde kuruluş kaynak yaratamıyor. Başa baş maliyeti üzerinden devletten alıyor parasını, ve dolayısıyla milyarlar yatırılan bir iktisadi devlet teşekkülü kaynak olarak yarattığı başabaşla dengelendiği için sıfır görünüyor ve yapacağımız bu değerlendirmelerde acayip rakamlar çıkıyor ve belkide şu sizin çıkardığımız yani tahminini yaptığımız neticelere bizi ulaştırıyor. O bakımdan eğer bir an için düşünürsek bütün İDT mamullerinin fiyatlarını Hükümet tesbit ediyor, o zaman hiç kâr vermeyecekler. Bunu da bilhassa İktisadi Devlet Teşekküllerinin temel mal ve hizmet üreten sahalarda da faaliyet gösterdiği ele alınırsa, tabii bu fon yaratma ve işletme açığı verme çok daha büyük bir ağırlık kazanıyor.

AYSAN : Orda ilginç bir muhasebe problemi var. İki defa Maliye Bakanlığına rapor verdik. Denildi ki; belirli emirlerle düşük tutulmuş fiyatlar için eğer İDT'ne bir görev zararı yüklenmiş ise o zarar ortaya çıkmadan önce dönemin içinde bütçeden karşılanmalı ve bu tutar hasılat içinde gösterilmelidir. Muhasebe tekniği açısından bu tavsiyeyi yaptık. İki defa. Fakat bu tavsiye uygulanmadı. Uygulansa bu açık o nisbette azalacaktır. Yani kâr zarardan o normal bir hasılat gibi Devletin diğer kaynaklarından temin edilmiş bir hasılat gibi kabul edilecek ve o zaman bu rakam belki bu kadar yüksek olmayacak.

ERDEM : Bütçe tekniği yönünden Maliye Bakanlığı bunu kâr içerisinde veya hasılat içinde göstermiyor. Çünkü hesap itibariyle ortaya çıkan net açığın finansman kaynaklarıyla karşılanması söz konusu oluyor. Eğer o hasılat içine konursa açık o kadar az görülecek, ve dolayısıyla dengelendirilmesinde bütçeden o kadar eksik verilecek. Bu durumu kurabilmek bakımından Maliye Bakanlığı, mecburen bu yola gidiyor.

AYSAN : Ben kısaca İDT'nin ekonomimiz içindeki önemine de değinmek istiyorum. Bu ekonomik önem bunların rakamları ile sınırlı değildir. Türkiye'deki bütün temel mal ve hizmetlerin fiyatı bunların fiyatı ile adeta tayin edilmektedir. Diğer sanayinin girdileri bunların faaliyetlerinden gelmektedir. Onun için meselâ kullandığımız rakamlardan biri 28 işletmecilik kuruluşun katma değerinin milli hasılaya oranını % 7,6'dır. % 9'dan başlamış % 7,6'ya kadar düşmüş. O da ilginç bir gelişmedir. Şimdi bu ekonomik yönünü onunla sınırlamak lazım. Diğer taraftan bu 28 işletmecilik kuruluş önemli istihdam ve yatırım görevi de görüyor. Bir kaç rakam vermek gerekirse madencilik üretiminin % 97'sini yapıyor. İmalat sanayii üretiminin % 18'ini, enerji üretiminin % 42'sini, ulaştırma ve haberleşme üretiminin % 25'ini gerçekleştiriyor. Tarım dışında çalışanların toplamının % 9'unu, sosyal sigortalı olarak çalışanların % 15'ini, Emekli Sandığına bağlı olarak çalışanların % 20'sini istihdam ediyor. Ama genel ekonomi içindeki önemleri bu rakamların ifade ettiğinden de fazla olduğunu tekrar etmek isterim.

ÜNAL : Faaliyetleri 1926'lara uzanan İDT, Türk Ekonomisinin, özellikle son yıllarda, sürekli bir sorunu haline gelmiş bulunmaktadır. Bu sorunlar da ekonomiyi her bakımdan olumsuz etkilemektedir. Sayın Özmen İDT sorunu acaba kalıcı, devam edecek bir sorun halini mi almıştır?

ÖZMEN : İktisadi Devlet Teşekküllerinin ortaya çıkan bu sorunu 1926'dan bu yana sürüp geldiğine göre, İDT'nin bu dertlerden kurtulamıyacağı gibi bir kaniya varılabilir mi gibi bir suale olumlu cevap vermek imkânı yoktur. Çünkü aslında İDT sorunu zamanla değişmiştir. Daha başka noktalarda değinerek şöyle söyleyeyim. İDT genellikle büyük boyutlu kuruluşlardır. Büyük boyutlu kuruluşlarda temel kararlarla, kararların tezgâhtan veya herhangi bir makineden ürün olarak çıkması arasında büyük kademeler vardır. Bu kademelerde sevk

idarenin hünelerini tamamiyle kullanamadığı zaman netice almak çok güçtür ve zaten İktisaden kalkınmakta olan memleketlerin hepsinde işletmecilik sorunları sadece İktisadi Devlet Teşekkülüne has değildir. Bütün büyük kuruluşlarda, bütün ciddi kuruluşlarda bu sorunlar az veya çok vardır. Ama ne varki özel teşebbüs firmalarında özellikle işin başında bulunanların sağlam politika tesbit etmesi ve sonuçla çok yakın ilgilendikleri için iyi takip etmeleri bir anlamda fiziksel verimliliği düşünmeden fiziksel israfı enerji bakımından, hüneler bakımından göze alan iyi kovalamalar neticesinde muhasebe kârları daha kolay olmaktadır. O nedenle büyük teşebbüsler nisbeten daha iyi sonuçlar alınmaktadır. Bu kamu teşebbüslerinin mutlaka mahkûm oldukları anlamına gelmez. Kamu teşebbüslerinin bu durumdan kurtarılması olanaklıdır. Ama Türkiye'nin kalkınmasıyla de bu bağlantılıdır. Türkiye İDT olmadan kalkınamaz. Mutlaka İDT'nin desteği ile kalkınacaktır, kalkındıkça işletmeciliği muhakkak geliştirecektir. Geliştikçe İDT daha iyi çalışacaktır. Birbirine bağlantılı olarak gelişecektir. Özel kesimde görüyorum. İş büyüdükçe işin nasıl yapıldığına ait gerçekten uygulanabilir bilgiye sahip olmadığımız sürece yahut bunlara az sahip olduğumuz sürece işletmede açıklar, zararlar oluşmaktadır. Ama piyasa içinde eğer fiyatını ayarlayabiliyorsanız verimlilik nazarı itibara alınmadan kâr oluşturmak olanağınız varsa elbetteki kâra geçmemiz mümkündür. Ama İktisadi Devlet Teşekküllerinden kârın verimlilikle bağlantılı olması çoğu kez zorunludur. Verimlilik işe işletmecilik hüneleri ile son derece ilgilidir Türkiye'de işletme hüneleri halen gelişme halindedir. O halde toparlarsak Türkiye'de işletmecilik hüneleri, bilgisi gelişmedikçe İDT'nin kârlılığını verimlilikle bağlantılı kaldıkça bu zarar devam edecektir. Bunun geliştiği oranda verimlilik arttıkça oranda kârı yükselecektir. Ama tabii bunun daha temelinde önemli bir sorun var. O da İDT'nin temel politikasının saptanması meselesidir. Eğer İDT'ni bir sübvansiyon müessesesi olarak kabul edersek, bir fedai müessese olarak kabul edersek bu

ÖZMEN : İDT'nin zararları Türkiye'deki işletmecilik bilgisi ile yakından ilgilidir. İDT'ne belirli hedefler verilmemesi, yanlış politikalar uygulanması da önemli nedenlerdendir.

verimlilik istediği kadar yüksek olsun yine de zarardan kurtulamayacaktır. Ekonominin yapısını, sağlıklı olarak, karma ekonomi olarak kabul eder de halen mevcut 440 sayılı kanunun 24. maddesini bile ciddi olarak tatbik edersek gündelik politikadan bunları çeker, bir kenarda işin gereklerine yönelirsek İDT pekâlâ kârla çalışabilir. İDT'nin bu durumuna neden olan kendisine has en hayati problemlerine gelince:

Bir tanesi Politikanın yanlış uygulanmasıdır, saptanmasıdır. Diğer bir deyişle bunların birer sübvansiyon müessesesi olarak görülmesidir. İkincisi saptanan politikanın, günlük politika olarak gayet kötü uygulanmasıdır. Bunun en açık örneği personel politikasıdır. Üçüncüsü hedeflerin verilmemesidir. Açık seçik olarak. Dördüncü hedefler verildiği zaman zaten gayet maldır, hedefe ulaşım ulaşmadığına göre bir değerlendirme yapıp orada çalışan personelin canını yakmak, öyle diyelim, veya yüzünü güldürmek lâzım gelir. Böyle bir uygulama yoktur.

ÜNAL : Sayın Erdem İDT belirli bir takım iktisadi faaliyetleri kapsamakta ve bu faaliyetlerin sonucunda da genel ekonomide önemli olumsuz sonuçları ortaya çıkarmakta. Bu faaliyetlerin denetimleri bunları olumlu yöne çevirebilecek etkinlikte değil midir? Bunların denetiminin içeriği nasıl olmaktadır?

ERDEM : Kamu İktisadi teşebbüsünün denetim sorunu hakikaten çok önemlidir. Denetim halihazırda özellikle iktisadi faa-

liyetleriyle alakalı mali ve idari denetim yüksek denetleme kurulu tarafından yapılması mevzuatımız gereğidir. Yüksek denetleme kurulunun 3460 sayılı kanununun 11. Mad-

ERDEM : İDT'nin denetimi yapılamamaktadır. Yüksek denetleme kurulunun teşkilat nizamnamesi 40 yıldır çıkarılamamıştır.

desinde çalışma ve işleyişiyle alakalı bir nizamnamenin çıkması önerilmiştir. Aradan zannediyorum 40 sene geçmiştir, bu nizamname daha çıkmamıştır. 440 sayılı kanun çıkmadan evvel 1958 yılından başlayan yeniden düzenleme çalışmaları sonucunda önerilen veya öncelikle yapılması lâzım gelen konular arasında da bu yüksek denetleme kurulunun teşkilat kanununun sür'atle çıkarılması söz konusu edilmiştir. Demek ki o tarihten itibaren de hâlâ bu yönde bir çalışma yoktur.

Yapılan bütün İktisadi Devlet teşekkülleriyle alakalı düzenleme çalışmaları ve reform çalışmaları, teşekkülün hukuki durumu, teşekkülün işletme faaliyetleri ile alakalı, onların düzenlenmesiyle olan ilişkileri tanzim eden ve bir ölçüde de Hükümetle, ilgili Bakanlıklarla ve parlamentoda denetim yönünden ilişkilerini düzenleyen hükümlerdir. Bunun çok önemli bir safhası denetim safhasıdır. Bu Türkiye'de eksiktir ve hâlâ da ele alınmamış bir konudur. Bunu ortaya koyduktan sonra ben Kamu İktisadi Teşebbüslerinde denetimi iki yönde ele alacağım: Teşekkülün çinde yapılan denetim, teşekkülün dışından yapılan denetim. Teşekkül içi denetim bildiğimiz gibi teşekkülün kendi teftiş heyetler vasıtasıyla yapılan genel müdür adına teşkilatın içerisinde yapılan denetimdir. Teşekkül dışı yapılan denetimin ilki Hükümetçe yapılan denetim, ki bu yürütme organının yaptığı denetim, bir de yasama organının yaptığı denetim. Yürütme organının denetimi ilgili bakanlıkların teftiş heyetleri vasıtasıyla ku-

ruluş nezdinde yaptıkları teftiş ve tahkik ki bu 440 sayılı kanununun 9. Maddesinde nizama bağlanmış, özellikle çok sıkı taahditlere tabi tutulmuş ve çok gereken hallere münhasır olmak üzere yapılması önerilmiş bir teftiş ve tahkiktir. Bunun ötesinde Başbakanlığa bağlı olarak birde Yüksek Denetleme Kurulunun bu kuruluşlarda yaptığı mali ve idari denetimdir. Yasama organının denetimi Anayasanın 127. Maddesininin 3. Fıkrasında getirilen Kamu İktisadi Teşebbüslerinin denetlenmesinin T.B.M.M. nce bir kanunla düzenlenmesine dair hükümün gereği olarak çıkarılan 468 sayılı kanunla düzenlenmiştir. Bu sisteme göre T.B.M.M.'nce her yıl seçilecek üyelere kurulacak T.B.M.M. Kamu İktisadi Teşebbüsleri Karma Komisyonu vasıtasıyla bunların denetimi yapılması önerilmektedir. Bu denetimi yüksek denetleme kurulunun raporlarına istinat ettirir. Yalnız bu raporlar Hükümet kanalı ile T.B.M.M.'ne gider ve dolayısıyla yüksek denetleme kurulu raporları önce hükümete gelir ve hükümet meclise gönderir.

Burada T.B.M.M. Karma komisyonu veya T.B.M.M. nin Kamu İktisadi Teşebbüslerini denetlemesi bir ölçüde değişik statülerde oluyor. Özellikle kamu iktisadi teşebbüslerinin bir kısmı Anonim Şirket tarzında genel kurulu var, ve hatta bazı kurumlar var, özel kanunlarıyla ibra işlemi veya yöneticilerin ibraları kendi özel genel kurullarında yapılıyor. İşte bu gibi kuruluşların Meclis denetimi ve ibraları T.B.M.M.'ce yapılmaz. Yalnız genel kurulda yapılır. Bunun dışındaki yani Anonim Şirket şeklinde veya şirket şeklinde veya özel kanunla ibraları belirli kuruluşlara verilmiş olanların dışında ki büyük kısım budur, bunların ibraları T.B.M.M.'nce yapılır. Bu tabii tartışma konusu olabilir. Acaba kamu fonlarıyla kurulan herhangi bir kuruluşun ibra konusunu T.B.M.M.'nce yapılmış olması doğru mudur? Bu bir boşluk mudur? Ayrıca meclis ibrasıyla alakalı veya Meclis denetimiyle alakalı ortaya atılan sorular vardır. Ben bunları yalnız ortaya koymakla yetineceğim. T.B.M.M.

bir kuruluşu ibra etmezse sonucu nedir? T.B.M.M. Kamu İktisadi Teşebbüslerini mi denetlemeli yoksa kamu iktisadi teşebbüsleri icraatı dolayısıyla hükümeti mi denetlemeli? Çünkü bu görüşte olanların iddia ettikleri Kamu İktisadi Teşebbüslerinin yönetim organlarını Hükümet tayin etmektedir. Kendilerinin tayin etmedikleri veya hakim olamadıkları bir kamu iktisadi teşebbüsünün yetkilerini denetime tabi tutmak veya ibra etmek veya ibra etmemek nasıl olacaktır. Bu konu da açıktır. Bunlar henüz tartışma konusu yapılabilecek ve aydınlığa çıkmamış konular-

ÖZMEN : Ekonomik kuruluşların aldığı neticeleri politik organlara ekonomik açıdan denetletip ibra ettirmek mümkün değildir.

dır. Etkin bir meclis denetiminde sonuç alınmadığı ortadadır ve hatta bunun için de 468 sayılı kanunun tadili meclise düşünülmekte, Genel kurullarda yeni mecliste görüşülmesi gibi bir takım daha kısaltıcı usullere gitmek düşünülmektedir.

ÜNAL : Sayın Özmen, İDT'nin sorunlarının çözümünde bunların denetimi önemli bir araç durumunda. Bu konudaki görüşleriniz nelerdir?

ÖZMEN — Denetimde önce bir temel ilkenin saptanması lazım gelir. Bu temel ilke kanımca ekonomik bir kuruluşun aldığı sonucu tamamiyle politik bir organın politik yollarla denetleyip karara bağlanması uygun mu olur sorusundadır. Bu sorunun cevabını vermek gerekir. Cevap elbetteki olumsuzdur. Mevcut KİT Karma Komisyonu, yeni 468 sayılı kanunun ortaya koyduğu örgüt, bir nevi genel kurul niteliğindeki örgüt olabilir ve İktisadi Devlet Teşekküllerine teorik olarak kumanda eden Bakanları, politik güçleri muhakeme etmiş olur yani değerlendirmiş olur. Onunyakından ilgileniyorum. Orda kesin yar-

in ise böyle bir özel komisyona gerek yoktur. Burda bir karar almak gerekir. Bütün dünyada kabul edilen şudur ki, ekonomik kuruluşların aldığı neticeleri politik organlara ekonomik açıdan denetletip ibra etmek bilimi mümkün değildir. Olsa olsa bunlar onların bağlı oldukları politik güçlerin başarısı, başarısızlığı hakkında bir karar almak durumundadırlar. Bunda Türkiye'de bir açıklığa varılmalıdır. Birinci mesele bu. Ama denebilirki böyle olsa dahi bir politik organın karar almasında muhakkak surette teknik bir heyetin yardımına ihtiyaç vardır. Bu teknik yardım pekâlâ Yüksek Denetleme Kurulu olabilir. Burda bir örgütlenme meselesi çıkar. YDK'nun örgütlenmesi ve özellikle kadrolanması böyle bir fonksiyon için katiben uygun değildir. Yüksek denetleme kurulu belki başlangıçlarda gerçekten amacına göre kurulmuş ve yönetilmek istenmiştir. Fakat ondan sonra yazık ki, aşağı yukarı tüm iktidarlar burayı ya yüksek derecede memurlardan kendi iktidarları döneminde aktif olarak çalıştırmak istemediklerini fazla mağdur etmeden bir köşeye çekmek için bir yer olarak düşünmüşlerdir. Ya da himaye edilmek istenen bazı değerli gençler için bir nevi fidelik olarak verilmiştir. Bu devam ettiği müddetçe orası kişisel görüşlerinde daima tesbit için ziyaret edilen bir nevi yüksek memleket meseleleri konuşulan, fakat işin gereklerine göre çalışmak için fazla vakit bulamayan yer olmuştur. Ancak hemen şunu belirtmek isterim; bu heyet içinde gerçekten çok değerli uzmanlar vardır. Bunların çalışma yöntemleri de aslında tüzük çıkmamış olmasına rağmen vaktiyle bir İsviçre firmasından oldukça ayrıntılı olarak saptanmıştır. Sanırım ki arşivlerinde vardır. Gayri resmi olsa da bundan yararlanıyorlar. Fakat bunun olması ve çok değerli uzmanların bulunması ayrı bir mesele, iktidarların buraya bakiş açıları ayrı bir meseledir.

AYSAN — Bu denetim konusuyla, benim mesleğimle de ilgili olduğu için, çok

gimla diyorum ki bir yolu bulunabilse de IDT'nin denetimi icraya geri verilebilse, Bu açıdan 3460 sayılı kanunun düzenini daha uygun görüyorum. O kanunla kurulmuş özel bir komisyon yapmışlar, bu komisyona parlamentodan temsilciler, Mili Bankaların genel Müdürleri, İDT'nden bazı genel Müdürler konulmuş. Böyle bir heyet yapmışlar ve ibrayı oraya bağlamışlar. Yalnız şimdi bu işi geri götürmek 3460 sayılı kanunun o tarafına götürmek için Anayasa tadili gerekmektedir.

Anayasanın 127. maddesini değiştirmeden 468 sayılı kanunu ne kadar değiştirseniz olmaz bu iş. Yani ne kadar kısaltmak isterseniz bu mekanizmayı gidip yasama organının çalışma usullerine bağlı olacak. Onun yerine diyorum ki, şimdi İşletmeler Bakanlığı da kurulduğu için Yüksek Denetleme Kurulu oraya bağlanabilir, ve Meclis İşletmeler Bakanlığını denetler; İşletmeler Bakanlığı da Devlet Yatırım Bankası ve Sektör Holdingleri aracılığı ile kendisine bağlı Anonim Şirketleri denetler. Aynen İtalya'daki duruma benzer tarzda. Böyle bir denetim mekanizması da ancak önerdiğim şu düzende gerçekleşebilir;

Tek Bakanlık altında Devlet Yatırım Bankası onun altında Sektör Holdingleri, onun altında Ticaret Kanunu hükümleriyle kurulmuş Şirketler, Anonim Şirketler. Böyle bir düzen içinde denetimin nasıl yapılacağı Bakanlık tarafından düzenlenmeli. Yüksek Denetleme kurulu da oraya bağlanmalı.

Diğer taraftana bugünkü düzende Yüksek Denetleme Grubu topluma zamanında güvenilir rapor verse ve bunlar zamanında açıklansa, topluma da denetime katılır, parlamentoda denetleme katılır, ve hiç olmazsa bir adım atılmış olur.

Kaya beyin sözünü ettiği mesele çok önemlidir. O da KIT kapsamında çeşitli şekillerde denetlenmesi lâzım gelen kuruluşlar vardır. Karışıklığı, denetim için karışıklığı ve zorluğu ortaya çıkaran mesele de budur. Bir grup var Anonim Şirket; Ti-

caret kanunu hükümlerine göre kurulmuş; düzeni var, denetimi var, ibrası var, Bir grup var kanunla kurulmuş; Sümerbank, Etibank gibi kuruluşlar. Onların genel kurullar gibi bir düzeni yoktur.

Son zamanlarda bir grup daha ortaya çıktı: DESİYAB grubu işletmeler, TAKSAN, TUMOSAN gibi. 440 sayılı kanunun açık hükmüne rağmen kanun kuvvetindeki kararname 440 sayılı kanunun dışında tutmuş bu kuruluşları. Bu kuruluşlar para harcıyor, Devlet parası harcıyor, Emekli sandığının parasını harcıyor, Sosyal Sigortaların parasını harcıyor. Bu kuruluşları nasıl denetleyeceksiniz? Onu bilmiyorum. Herhalde Anonim Şirket gibi denetlenecek ama, sahibi üç kişi. Nasıl denetlenir? Nerden ibra alacak? Ondaki sonra da bir de iştirakler var. Yani dediğim gibi yüzde 1'in altından tutun yüzde 51'e kadar iştirakler var. Onlar nasıl denetlenecek; Ticaret kanunu hükümlerine göre. Dolayısıyla bu işe bir çeki düzen vermek lâzımdır. Ben çıkar yolu İktisadi faaliyet gösteren Anonim Şirketler grubunu, Holdinglerin altındaki Anonim Şirketleri, Türk Ticaret Kanununa tabi tutmaktan başka çare görmüyorum. Ondaki sonra da 1926 da düşünüldüğü gibi bunların hisselerinin yüzde 10'unu, yüzde 15'ini halka satmalarının kabul ettirilmesini istiyorum. Hükümet kanunla bu yetkiyi kuruluşlara, ya da İşletmeler Bakanlığına ya da Devlet Yatırım Bankasına, benim tercihim Sektör Holdinglerine, Holdinglerinin yönetim kurullarına vermelidir. Gerek 1926'daki kanunlarda ve 1932'de çıkan kanunlarda, gerekse Sümerbank'ın kuruluş kanununda bir yıl süreyle, tahditli, böyle bir emir var. Hiç uygulanmamış. Böyle bir düzenlemeye gitmek gerekmektedir.

Denetim konusundaki sözlerimi şöyle tamamlamak istiyorum. IDT'nin denetimini, hele benim teklif etmek istediğim düzen içinde, Anonim şirketlerin genel olarak Türkiye'de denetimi meselesinden soyutlamaya imkân yoktur.

Bizim denetim düzenimizde bütün şirketlerin ya da İDT'nin denetiminde çok

önemli bir aksama vardır. Türkiye'de açıklama kanunu yoktur. Yani bütün ülkelerde olan, bilanço kâr ve zararın belirli bir düzene göre açıklanması yalnız bankalar ve sigorta şirketlerinde vardır. Diğer Anonim Şirketler için yoktur. Bunun getirilmesi lazımdır. İDT'nin denetimi konusunda ilk 2262 sayılı Sümerbank kanunundan bu yana yozlaştırılmış bir konu var: İDT'nin hesaplarının açıklanması 468 sayılı kanuna göre İDT bilanço ve kâr-zarar bilgilerini Eylül'de Karma Komisyona ondan sonra Karma Komisyon Kasım'da Genel Kurula sunar. Kasım'da gelen bir Bilanço kâr-zarar rakamı bir yıl öncesini için ne ifade eder. Yani ibra bakımından, denetim bakımından hiçbir rolü yoktur.

AYSAN : İDT ile ilgili mevcut denetim düzeni bu kuruluşların bilanço ve kâr - zararların halktan gizlenmesine neden olmaktadır.

Ayrıca 468 sayılı kanun sonunda bu bilgilere dayanarak Meclis İDT'ni ibra edecek, ondan sonra da halka bu bilgiler açıklanacak demiş, ve yani bizim kendi malımız olan bu kuruluşların bilanço, kâr-zararını bizden gizlemiş. Böyle bir denetim mekanizması çağdaş işletmecilik hayatında hiç bir biçimde yer almaz, görülemez.

ERDEM : Ben de bu konuya değinmek istiyorum. 468 sayılı kanun bilançoların yayınlanmasını KİT Karma Komisyonu müzakere ettikten sonra Meclis genel kurulunda konuşulup oylamadan sonra yapılmasını önerir ve Meclislerin bunları yapmaları çok geciktiği için tahmin ediyorum 4-5 senelik bilanço da yayınlanamıyor. Yani Kasım ayında orda görüşüldükten sonra ilân edilebilse. Halka duyurulabilse bir derece. Fakat o da yapılamıyor. Belki 5 sene zannediyorum en son 1974'dür, ondan itibaren yapılan bilançoların hiçbir tanesi genel kurullarda görü-

şülememiştir. İşte bu gerçekten hareket ederek Genel Kurullarda görüşmenin kaldırılmasını, Karma Komisyonunda bu iş bir-tince Kesmi Gazetede Bilanço, Kâr-zarar uslerinin ilan edilmesini öneririm.

AYSAN : Ben hattâ daha ileri giderim. Yüksek Denetleme Kurulu raporu çıkınca yayınlanmalı. O da üç ay içinde çıkmalı. Ve üç ay içinde diğer Anonim Şirketlerde olduğu gibi çıkar çıkmaz yayınlanmalı. Sonradan ibra edilsin. Kendi düzeni içinde, yani Devlet teşkilatı düzeni içinde alınacak tedbirler alınsın. Ama temel bakımından Halka duyurulsun. Hiçbir şey yapılmazsa bence bu yapılmalı.

ÜNAL : Yapılan tartışmalar sonucunda bir ara toplama yaparsak, İDT'nin politik kararlara bağlı olarak yönetim sorunları işletmecilik sorunları ve bunların üstünde denetim sorunları var. Bu sorunların çözümü konusunda Sayın Aysan görüşleriniz açıklar mısınız?

AYSAN : Çözüme geçmeden önce bir noktayı belirtmek isterim. Bu kuruluşları ben zaman zaman çok eleştiriyorum. Fakat bu kuruluşları çok da seviyorum. Neden seviyorum? Çünkü bu kuruluşlar, Türkiye'nin kalkınmasını sağlamışlar. Özel kesimin gelişmesini sağlamışlar. En temel malları hizmetleri üretiyorlar ve ekonomi için çok zaruri kuruluşlardır. Üstelik 40 yıllık faaliyeti içinde Türkiye'nin en önemli işletme yöneticilerini yetiştirmişler. Şimdi bu konuda bir rakam vereceğim.

Devlet Planlama Teşkilatının yaptığı bir araştırmaya göre, bu kuruluşlar içinde çalışan yöneticilerin yüzde 9'u işletmecilik alanında özel uzmanlık görmüşler. Ondan sonra genel oran var. Türkiye'deki, İktisadi Devlet teşekkülleri dahil, bütün yöneticilerden ancak yüzde 1'i işletmecilik alanında özel uzmanlık görmüşler. Genel ortalamanın 9 katı. Onun için çok iyi potansiyel var orda. Eğer yukardaki politik baskıyı biraz kaldırsak, demekki ekonomi için harikalar yaratacak bunlar. Bunun

için seviyorum bunları. Yetiştiriyor, dışarıya gönderiyor. Bir özel işletmede bu ölçüde eleman yetiştirdiğini, yetiştirildiğini göremezsiniz. Yani o bakımdan ben bu düzeltmeyi yapmak istiyorum.

Çözümler konusundaki düşüncelerimi şu noktalar üzerinde açıklamak isterim:

1. KİT, Ticari - Sınai alanda özel pazar koşullarına göre çalışacak olanlarla, Kamu hizmeti özelliği behrgin olanları ayrı ayrı sınıflamak gerekir.

2. Ticari - Sınai özellikleri ağır basan bütün kuruluşlar, Ticaret Kanunu hükümleri çerçevesinde kurulacak «Holding A. Ş.'leri» biçimine dönüştürülmelidir. Madencilik, Petrol, Tekstil, Makina imalatı ve benzeri kesimlere göre kurulacak 5-6 sektör Holding'inde bütün bu tip İDT'leri toplama olanağı vardır.

3. Ticari ve Sınai amaçlarla çalışacak sektör Holding'leri, bütün devlet fabrikalarını, ya da fabrikalar gruplarını kuracakları Anonim Şirketlerin yönetimine bırakılmalıdır.

4. Devlet Yatırım Bankası Kanunu, Bankayı tam bir kalkınma bankası biçimine dönüştürmek amacıyla değiştirilmeli ve bugünkü 162 Devlet İştirakiyle, kurulacak sektör Holdinglerinin hisse senetleri Devlet Yatırım Bankasına verilmelidir.

5. Devlet Yatırım Bankası, sermayesinin yüzde 50'sinden fazlasına sahip olduğu Anonim Şirketlerin hisse senetlerinden sermayenin yüzde 10-15 oranındaki bir kısmını halka satmalıdır.

6. Devlet Yatırım Bankası hisse senedi ve tahvillerden oluşan bir portföyü sermaye piyasası kurallarına göre Özel Hukuk Hükümlerine göre yöneten ve Devletin yeni yatırımları için proje yaratan bir kuruluş biçimine dönüştürülmelidir.

7. Devlet Yatırım Bankası, İşletmeler Bakanlığına bağlanmalı, bu bakanlık devlet yatırım bankası aracılığı ile Hükümetin Ekonomik politikalarının sektör Holdinglerine geçirilmesi amacıyla çalışan bir araştırma kuruluşu olarak düşünülmelidir.

8. İDT ile ilgili bütün araştırma ve denetim organları İşletmeler Bakanlığına bağlanmalıdır.

9. T.B.M.M. ve Karma Komisyonu'nun İDT faaliyetlerini onaylama yetkisi kaldırılmalıdır.

10. İDT'nin işletme sermayesi ve yatırımlar için gerekli fonları sağlamak üzere, kendi kaynakları ve Devlet Yatırım Bankasının cari faiz hadleriyle para ve sermaye piyasalarından sağlayacağı kaynaklar dışından fon sağlaması, kanunla yasaklanmalıdır.

11. Devlet Yatırım Bankası ile sektör Holdingleri yönetim kurulu üyeleri bakanlar kurulunca atanmalı, ancak Holdinglere bağlı Anonim Şirketlerin yönetim kurulu üyeleri Ticaret Kanunu hükümlerine göre Holdinglerce atanmalıdır. Genel Müdürlüğün atanması yönetim kurullarına bırakılmalıdır.

12. Kuruluşların yönetim kurullarında, fiyatlama, yatırım, satış ve benzeri alanlarda tam karar bağımsızlığı verilmelidir.

13. Anonim Şirketler ile Devlet Yatırım Bankası ve Sektör Holdingleri yöneticilerinin gerçekleştirdikleri iyi faaliyet sonuçlarından kişisel yarar sağlamalarını öngören bir personel politikası saptanmalıdır.

ÜNAL : Sayın Erdem, çözümler konusunda sizin görüşlerinizi alabilir miyim?

ERDEM : KİT'nin sorunları kanımca uygulama noksanlığından ve zihniyet farklılığından ortaya çıkan sorunlardır.

1958 Yılından bu yana düzenleme çalışmaları yapılmaktadır. Temel sorunlar da, tali sorunlar da belli. Çözüm yolları da belli. Uluslararası neticelerle bizim elde ettiğimiz neticeleri karşılaştırdığımız zaman karşımıza uygulama noksanlığı, uygulamada yaptığımız hatalar çıkıyor ve dolayısıyla bizim soruna artık bu yönde ağırlıkla eğilmemizde ben büyük zorunluk görüyorum. Bu yaklaşım da şudur.

Herşeyden evvel KİT'nin Genel Müdür ve

ERDEM : İDT konusunda başarılı olmak isteyen hükümet mutlaka Genel Müdür ve Yardımcılarının seçiminde özen göstermelidir.

yardımcılarının isabetli tayinleri, her bakanlıkta birlikte Genel Müdür ve yardımcılarının da değişmesi gibi bu kuruluşların çok yönlü külfetler altına sokan ve bence verimsiz çalışmalarını, maliyet artışlarını ve her yönüyle bunların bozulmasına neden olan sorunu Türkiye'nin çözme zamanı gelmiştir. Hükümetler ekonomik ve sosyal problemlerin çözümünü bu kuruluşlar kanalıyla sonuçlandırabilirler. Onun için muvaffak olmak isteyen Hükümetin herşeyden evvel İDT'nin Genel Müdür ve yardımcıları hatta bir ölçüde yönetim kurullarına yapılacak tayinlerde eğer bilgi, tecrübe gibi kıstaslara ve en iyisini bulma çabası içine girmelidir. Bu takdirde, söz konusu olan sorunların büyük ölçüde hal edileceğini sanırım. Ama bugünkü tatbikat tamamen yüksek tahsilli olmak kaydıyla, Genel Müdürlük görevinin gerektirdiği bilgi ve tecrübeye sahip olmayan kimseleri bu makamlara atamış olmasından dolayı, her yüksek tahsilli kimse kendini Genel Müdürlüğe namzet bırakmış ve bu yönde politik baskılar yapmak suretiyle, bu kuruluşların başına hiçbir zaman Genel Müdür ve yardımcılığını yapamayacak kimseler atanmıştır. Görev yapmışlardır. Türkiye'de kanaatimce, bu çapta büyük Kamu İktisadi Teşebbüslerinde Genel Müdürlük yapabilecek yönetici parmakla sayılacak kadar azdır. Bunların bulunup çıkarılıp buraya getirilmesi lâzımdır, fakat çok isabetsizce yapılan tayin ve uygulamalar sorunların devamlı artmasına neden olmuştur. Meseleyi şöyle ortaya koymak istiyorum. Verimli çalışma, kârlı çalışma veya muhasebe sorunları, organizasyon sorunları, bu gibi belirli sorunların çözümü neti-

cede Genel Müdüre bağlıdır. Eğer Genel Müdür yetenekli, tecrübeli ve bilgi sahibi ise, o zaten bulup çıkarıp o sorunu kendi içinde halleder. Organizasyonunu yapar, maliyet düşürecek usulleri uygular. Ama siz istediğiniz kadar bunun çözüm yollarını getirin o Genel Müdürlük görevini hakkiyle yapabilecek bir kimseyi getiremediğiniz müddetçe önereceğiniz tüm tedbirler kanaatimce boşunadır. Onun için uygulama ve bu makamlara üst yöneticilerin tayinini bu yönde çok önemli buluyorum, ve tabii bu tayinden sonra denetim sisteminin geliştirilerek onun muvaffak olup olmadığının orta yere konulması lâzım. Vassıflı, tecrübeli bilgili bir kimseyi getireceksiniz; bunun çalışıp çalışmadığını, muvaffak olup olmadığını objektif bir biçimde ortaya çıkaracak denetim sistemini de organize edeceksiniz ve buna göre de mukafatlandıracaksınız veya başarısızlığınızı ortaya koyacaksınız.

ÜNAL : Ecevit Hükümeti'nin İDT ile ilgili yeni bir girişimi var. İşletmeler Bakanlığı kuruldu. Sayın Özmen, acaba bu girişim sorunlara çözüm getirebilecek bir başlangıç mıdır? Onun yanında ne gibi önlemler alınması gereklidir?

ÖZMEN : Türkiye'de İktisadi Devlet Teşekküllerinin geçmişinde de İşletmeler Bakanlığı eliyle yönetilmesi tecrübeleri yapıldı. Fikir aslında tutarlı bir fikir. İktisadi Devlet teşekküllerinin başarı ile çalıştığı Memleketler ele alındığında bütün İktisadi Devlet Teşekküllerinin kabine içinde sorumlu, onların meselelerini, onları tam bir ayrı kuruluş olarak kabul edip politik bağlantı bakımından Hükümetle o kuruluşlar arasında gerekenleri yapan bir bakanlık vardır. Bu modeli nazarı itibara alırsak, mantığı da olduğundan dolayı bir İşletmeler Bakanlığı emriyle İDT'nin topluca yönetilmesi, üst düzeyde yönetilmeye teşebbüs edilmesi tutarlıdır. Fakat bizde Bakanlıkların sayısı görevlerinin dağılımı kabineyi teşkil eden Başbakan'ın ve takımının oluşturduğu bir olaydır. Binaenaleyh Sayın Başbakan Ecevit ayrılır, başka bir

zat Başbakan olursa, onun pekalâ İşletmeler Bakanlığını kaldırması mümkündür. Binaenaleyh burda önemli olan aslında tutarlı bir girişimin sürekli, kalıcı olarak sağlayıcı bir harekette bulunmak lazım gelmiştir. Yani bunun bir kanunla sağlama bağlanması lâzım gelir. Tabii bu sağlama bağlandıktan sonra İşletmeler bakanı olan zatın ki, gâyet değerli bir kişi olarak bildiğimiz Kenan bey bu işin başında bulunuyor, Kenan bey konuyu gerçekten ciddi olarak ele alacağını kabul ettiğimize göre, ve elde de bu konunun tartışılmadık hiç bir yanı, ortaya konmadık aşağı yukarı hiçbir yanı kalmadığına göre gerekli kararları da bunların ışığında Hükûmetine sunup alacağını var saydığımız takdirde girişim son derece isabetlidir. Ama bunun isabetli olması Sayın Erdem'in ortaya koyduğu koşullara da bağlıdır. Bunlar olmadan sadece bir örgüt düşünülmesi netice vermez. Eğer yapısal değişiklik oluşturulup ve onlara gerçekten yetenekli kişiler konulursa, veya oralardaki yetenekli kişiler durursa, onlara açık seçik hedefler verilirse hedeflere ulaştıklarında yüzleri güler, ulaşmadıklarında canları yanarsa ve bunun gerçekten böyle olup olmadığını, ger-

ÖZMEN : İşletmeler Bakanlığı son derere tutarlı bir girişimdir. Ancak bu Bakanlığın kalıcı olması gereklidir ve bunun içinde bir kanun çıkarılmalıdır.

çekçi denetimle ortaya koyacak, örgüt de keza işler halde kurulur ise bu gidış çok iyidir. Ama aslında bu gidışten çok iyi olmasına rağmen kısa sürede netice almak gibi tabii, çok iyi bir netice almak gibi bir hayalci tutum içinde de olmamamız lâzım gelir. İktisadi Devlet Teşekküllerinin çünkü pek çok sorunlarının çözümü büyük zaman ister. Çok büyük personel yükü vardır. Bu personelle İDT çok kaba olarak söyleyeyim bugünkü üretimlerinin en az iki katını hizmet ve mal olarak aldığımızımız-

da, yapabilirler. Halbuki üretimi yapmak sadece personel sorunu değildir. Mali bütçenin ona göre oluşması lazım gelir en azından. Bütün buna bağlı diğer bir sürü işler vardır. Bunların hepsinin oluşması ise zamana bağlıdır. Fazla aceleç olmaz ve bu sistemi kalıcı hale getirirsek benim kanaatimce, yeni iktidarın oluşturulmaya çalışıldığı Kamu İktisadi Teşebbüslerini veya İktisadi Devlet Teşebbüslerini genel yönlendirme, yönetime niyetleri tutarlıdır.

ÜNAL : Ancak İşletmeler Bakanlığında çok az teşebbüsün bağlanmış olması bu olumlu girişim aksatılmıyacak mıdır?

ÖZMEN : Bu önemli bir sorun Fakat bütün dünyada, İktisadi Devlet Teşekküllerine sahip çıkan Bakanlıklar bunu kolay kolay bırakmıyor. Binaenaleyh Türkiye'de de bir ölçüde öyle olacaktır. Her Bakanlık kendisinin sahip olduğu işleri kendi elinde tutmaya çabalyacaktır. Ayrıca bir iktidarın başının da böyle dönemlerde mutlaka taviz alıp verişinde bulunması lâzımdır. Bu taviz alıp verişle bakanlıkların kumanda ettikleri İDT'nin sayısı da çok çok önemlidir. Çünkü neticede bu Bakanın kendisinin seçimine kadar en azından etkili oluyor. Binaenaleyh çok büyük sorundur. O nedenle baştan hepsinin birlikte alınıp birlikte bir Bakanlığa bağlanmasını çok arzu etmekle beraber bunun olmamasından dolayı sadece üzülürüm. Ama olması için bir olanak hazırlandığı için de bu girişimi ben alkışlarım.

ÜNAL : Sayın Aysan şize son bir soru sormak istiyorum. KİT'lerin kendilerine özgü bir çalışma sistemleri muhasebe sistemleri, yönetim sistemleri var. Bu kuruluşlar ile ilgili Türkiye'deki eğitim ne durumdadır. Kamu işletmeciliği veya Devlet işletmeciliği eğitimi gerekli midir?

AYSAN : Bu teşebbüslerin yönetimlerinin belli özellikleri var. Aslında denebilir ki bunların yönetimi herhangi bir işletme yönetimiyle aynıdır. Aynı değildir. Benim tecrübem çok önemli özelliklerin ol-

duğunu gösteriyor. Mesleğim gereği yabancı ülkelerde bu meseleyi tetkik ettim. Gerçekten son yıllarda birçok ileri ülkede amme idaresi şeklinde değil, fakat 'Public Management' adıyla çok önemli enstitüleri ve kürsüler kuruluyor, ve dersler eğitimler yapılıyor. Türkiye'de benim bildiğim kadarı ile Boğaziçi Üniversitesinin bir teşebbüsü var. Bir kamu işletmeciliği enstitüsü kurmak üzere bir hazırlığı var.

Yazık ki memleketimizde 1930'lardan beri İDT'ler hep amme idaresi ölçüsü içinde ele alınmış ve hatta biz İDT'nin nasıl kamu hizmeti gördüğünü İdare Hukuku derslerinde gördük. Halbuki bunlar, eğer merkezi hükümetden uzak bir şekilde faaliyet göstereceklerse, kesinlikle böyle görünmemeleri lâzım. Amme idaresi ile ilgisi bunların ekonomi politika ile ilgileri kaddardır. Bundan öteye bir kamu hizmetleri ya da kamu hedefi öngörülmektedir. 1930'larda öngörülmemiştir. Ancak bunlarla ilgili eğitim Amme İdaresi dersleri içinde kalmıştır. Ben doğrusu kendi fakültemin, İşletme Fakültesinin bu alanda da bir girişimde bulunmasını istiyorum. Kamu İşletmeleri ile ilgili bir Enstitü ve bir kürsü kurulmalı programına bunları öğretecek, eğitecek dersler manzumesi konulmalıdır.

Özel olarak bunlara yönelecek bir eğitim programına büyük ihtiyaç var Türkiye'de ve bunu da kimse yapmıyor. Yani yönetim açısından Devlet İşletmeciliğini

okutan hiçbir kuruluş yok. Bu ülkemizin büyük bir eksikliğidir.

ÜNAL : Ekonomik Yorumlarda bu ay yapılan tartışmalar ortaya şu sonuçları çıkarmıştır:

1. İDT Türk Ekonomisinin gelişimini doğrudan doğruya olumlu veya olumsuz yönde etkileyebilecek kuruluşlar topluluğudur. 1926'lara dayanan uzun bir geçmişi olmasına karşın 1970'ler Türkiye'sinde bu kuruluşların sorunları hâlâ çözümlenmemiş bir durumdadır.

2. Günümüzde İDT'nin faaliyetlerinin ve yönetimlerinin doğrultusu bu kuruluşların ilk kuruluş amaçlarından oldukça farklı bir yödedir.

3. Yapılmış yeniden düzenleme çalışmalarının arzu edilen sonuçları vermemiş olması, bu kuruluşların bütünüyle politik amaçlar doğrultusunda yönetilmelerinden kaynaklanmaktadır.

4. Önerilen çözümlerin başarısı temelde hükümetlerin bu kuruluşları politik baskılardan kurtarıp bilimsel koşullar altında çalışabilmelerini sağlamalarına bağlıdır.

5. İşletmeler Bakanlığı, bu doğrultuda atılmış yerinde bir adımdır. Ancak, mutlak başarı için bu bakanlığın kalıcı olmasının sağlanması ve yetkilerinin genişletilmesi zorunludur.

EV

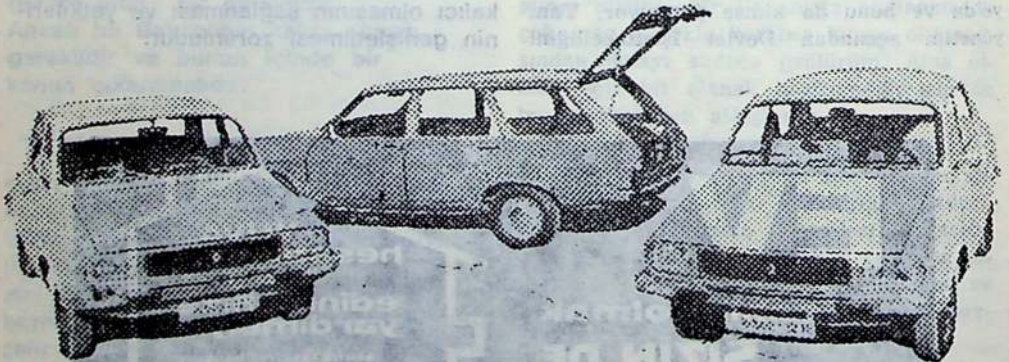
**sahibi olmak
SİZİN DE
hakkınızdır**

Üç değişik model... Sizin için!

RENAULT

Yetkili Satıcılarında

yurt içinde ve dışında
büyük çapta

**YOL
KÖPRÜ
BARAJ
KAZIK TEMEL
RIHTIM·İSKELE·KIZAK
FABRİKA
SANTRAL
SU ALTI**

İNŞAATLARI

ENKA
İNŞAAT VE SANAYİİ A.Ş.

Enka Hanı Balmumcu Şevki Bey Sok. İST
Tel.662215 Tlx.22 639 Pima-TR

Yurt içinde ve dışında
büyük çapta

gökyüzünü
ısıtamazsınız

çatınızı
İzocam'la kaplatınız

İZOCAM TASARRUFTUR

TEKNİK DANIŞMA BÜROLARIMIZ ÜCRETSİZ EMRİNİZDEDİR:

İstanbul	Ankara	İzmir	Bursa	Trabzon	Adana	İskenderun
49 84 51	17 46 16	34 859	12 470	23 98	12 823	22 56
45 35 68						

İZOCAM[®]
Kesin tecrit, büyük tasarruf, tam konfor.

İzocam Hanı Balmumcu Şevki Bey Sok. 151
Tel: 0822 10 11 x 22 630 Pınar - TR

Gelir ve Kurumlar Vergisinin Sorunları ve ilgili Yasalarda Öngörülen Değişiklikler (*)

Aykon DOĞAN
(Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürü)

Çeşitli Vergi Kanunlarında değişiklik yapan Kanun tasarısıyla üç ana hedef amaçlanmıştır.

- 1 — Vergi sistemini daha adil bir yapıya kavuşturmak,
- 2 — Vergi gelirlerini artırmak kamu harcamalarını vergi gelirleri ile karşılamak,
- 3 — Vergi sistemine ekonomideki değişme ve gelişmeleri yakından inceleyebilecek bir esneklik kazanmak, vergi kayıplarını önleyici yeni müesseseler getirmek.

I — GELİR ve KURUMLAR VERGİSİNİN SORUNLARI :

1976 yılı rakamlarına göre yaklaşık olarak 1.100.000 yıllık gelir vergisi beyannamesi veren, 700.000 götürü usulde vergilenen mükellef ile 3.500.000 ücret erbabını kapsamına alan gelir vergisi, vergi sistemimiz içinde en önemli yeri işgal eder. 1977 bütçe yılında tahsil edilen 172.420.000.000 lira vergi gelirleridir. 71.100.000.000 TL. (% 41,2'si) bu kaynaktan karşılanmıştır.

Şon duruma göre bu verginin % 65'i ücretlilerden alınmakta, ücretliler dışındaki gelir sahipleri ancak % 35'ini ödemektedir. Şon yıllarda ücretlilerin ödediği gelir vergisi payı artmış ücretliler dışındakilerin ödediği gelir vergisi payı se azalmıştır. Gelir vergisi son yıllarda en çok bu yönü ile eleştirilmektedir.

YILLAR İTİBARIYLA GELİR VERGİSİ TAHSİLATLARI VE BUNLAR İÇİNDE ÜCRETLİLERİN PAYI

	1972	1973	1974	1975	1976
1 — Gelir Vergisi Tahsilatı (Milyon TL.)	11.663	16.071	22.432	33.626	46.009
a) Ücretlilerin ödediği Gelir Vergisi	7.383	10.431	14.231	21.285	29.446
b) Ücretliler dışındakilerin ödediği Gelir Vergisi	4.280	5.640	8.201	12.341	16.563
2 — Toplam Gelir Vergisi içinde :					
a) Ücretlilerin ödediği Gelir Vergisinin payı (%)	63.3	64.9	63.4	63.3	64.0
b) Ücretliler dışındakilerin ödediği Gelir Vergisinin payı (%)	36.7	35.1	36.6	36.7	36.0

(*) İ.Ü.İktisat Fakültesi Maliye Enstitüsü tarafından 17 - 18 Nisan 1978 tarihinde 'Vergi Tedbirleri ve Meseleleri Semineri'ne sunulan bildiridir.

Öte yandan gelir vergisinin ücretliler dışındaki ticari kazanç zirai kazanç serbest meslek kazancı, gayrimenkul sermaye iradı, menkul sermaye iradı ve sair kazanç sahiplerinin kazançlarını yeterince kavrayamadığı, önemli vergi kayıplarının olduğu görülmüştür. Bu gerçek, vergi istatistiklerinde çok açık şekilde görülmektedir. 1976 yılı ile ilgili olarak yıllık beyanname veren 1.096.500 mükelleften 651.900'ü (% 59,5) 25.000 lira ve daha aşağı gelir beyan etmiştir. 1976 yılı ile ilgili olarak 19 ilde ise, yıllık beyanname veren 126.375 mükellefin 90.286'sının (% 71,4) 25 bin ve daha aşağı gelir beyan ettiği görülmektedir.

Gelir Vergisinde bir sorun da bazı kesimlerdeki gelir artışlarını sistemin izliye-memesidir. 1975 yılı sonuçlarına göre yıllık beyanname veren ticari kazanç sahipleri 14.290, zirai kazanç sahipleri 8.202, serbest meslek kazanç sahipleri 12.646, gayrimenkul sermaye iradı sahipleri ise 6.046.— lira yıllık ortalama vergi öde-mişlerdir.

Gelir vergisi ağının iki yönü açıktır. Bunlardan birincisi götürü usulde vergi-leme, diğeri ise tarım kazançlarıdır. 1975 rakamlarına göre 562.624 mükellef, gö-türü usulde vergilendirilmiştir. Bunların herbirinin ödediği ortalama yıllık vergi 305 liradır. Götürü usulde vergileme gelir vergisi sisteminde, gelir vergisinin güvenli-ğini zedeleyen bir boşluk olmuştur. Bu konunun gelir sağlama amacından daha çok vergi güvenliği açısından değerlendirilmesi önem taşır.

Zirai kazançların kavranması gerçekten güç bir konudur. Tarım kazançlarının vergilendirilmesinde 1964'ten bu yana yeterli önlemler alınamamıştır.

Ücretlilerin stopaj yoluyla vergilenmesi diğer ticari, tarım, serbest meslek ve sair kazançlarla, gayrimenkul sermaye iratlarında gelirin bir yıl sonra vergilendi-rilmesi, gelir vergisi sistemine yöneltilen önemli eleştirilerden birisi olmuştur. Sistemin bu yapısı ücret gelirleri aleyhine işlemektedir.

Özellikle enflasyon gelir vergisi sisteminin yapısını ilkelerine ters düşecek şekilde bozmuştur. Vergi tarifesi gerçek müterakkiliğini kaybetmiş, indirimler, istisnalar, ihtiyari toplama sınırı enflasyon tarafından kemirilerek anlamsız hale gel-miştir.

Gelir vergisinde yer alan ortalama kâr haddi, gider bildirim, asgari zirai ka-zanç esas, servet beyanı gibi oto kontrol sistemleri, tüm olumlu yönlerine karşın gerçek gelirleri kavramada yetersiz kalmıştır.

Gelir Vergisinin önemli bir sorunu da menkul sermaye iratlarının gerektiği öl-çüde kavranamaması ve bu gelir unsurunda özellikle taşıyana yazılı hisse senedi ve tahvil faizlerinde belirgin olan vergi kaybıdır. Menkul sermaye iratlarının ver-gilendirilmesinde uygulanan stopaj yönteminin sabit vergi oranı, bu iradı elde eden-lerin izlenmesindeki güçlük nedeniyle nihai vergilemeye dönüşmekte ve böylece gelir vergisinin müterakkilik ilkesinin işlememesi sonucunu doğurmakta, vergi kaybına yol açmaktadır. Bu durumun, sermaye piyasasını olumsuz yönde etkilediği, bu piyasanın bir disiplin altına alınamamasına neden olduğu gerçektir. Bu ara-da Kurumlarca iştirakçi kurumlara ödenen kâr paylarının stopaj kapsamı dışında bırakılmış olması özellikle bir tür monopol niteliği kazanan kuruluşlarda verginin geciktirilmesine neden olmakta, kamuya vergi olarak geçmesi gereken kaynakların uzun süre ve eşitlik ilkesine aykırı biçimde kullanılabilmesine olanak vermektedir.

II — GELİR ve KURUMLAR VERGİLERİNDE YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER :

Gelir ve Kurumlar Vergisinin yukarıda öz olarak açıklanan sorunlarına, ilgili yasalarda yeni düzenlemeler yaparak çözüm getirilmeye çalışılmıştır. Hemen belirtmek gerekirken, getirilen yenilikler bir gelir vergisi veya kurumlar vergisi reformu niteliğinde değildir. Gelir ve Kurumlar Vergisi sistemi aynen korunmuştur. Yapılan değişikliklerle sistemde vergi kaybına yol açan boşluklar doldurulmaya çalışılmış, zamanla aşınan yapıyı güçlendirici yenilikler getirilmiş, gelir ve kurumlar vergisinin güncel sorunlarının çözülmesi yoluna gidilmiştir.

A — Gelir ve Kurumlar Vergisi Güvenliğini Sağlayıcı Müesseseler :

Gelir ve Kurumlar Vergisinin güvenliğini artırıcı müesseselerin bir kısmı; Vergi Usul Kanunu içinde yer almaktadır. Vergi Usul Kanununda yapılan değişikliklerle, gelir ve kurumlar vergisinin güvenliği artacaktır. Bu değişiklikler, en kısa biçimde şöyle sıralanabilir.

1) Vergi Usul Kanununda mevcut şekli delil sistemine ilaveten ekonomik delil sistemi getirilmiştir.

2) Maliye Bakanlığınca gerek görülen sektörler ve iş kollarında Maliye Bakanlığınca basılacak veya tasdik edilecek fatura ve belgelerin kullanılması zorunluğu konulmuştur.

3) Merkezi bilgi arşivi, vergi dairelerinin dışa dönük görevleri ile ilgili radikal düzenlemeler getirilmiştir.

4) Nakliyat ve otelcilik gibi hizmet kolları etkin belge düzenine bağlanmıştır.

5) Perakende ticaret ve serbest meslek sahiplerinin günlük hasılatlarını günün gününe tasdikli hasılat defterine yazma zorunluğu konulmuştur.

6) İdarece veya re'sen vergi tarhlarının takdir komisyonundan geçmesi zorunluluğu kaldırılmıştır.

7) Gayrimenkullere ilişkin takdirlerin emlak vergisinde uygulanan biçimde inceleme elemanları marifetiyle yapılması sağlanmıştır.

8) Yargı organlarında büyük vergi kayıplarına sebep olan tebliğ hükümleri değiştirilmiştir.

9) Vergi Yargısı kademesi kısaltılmıştır.

10) Uzlaşma müessesesi geliştirilmiştir.

11) İhtirazi kayıtla beyanname verme halinde faiz zorunluluğu konulmuştur.

12) Bilirkişilik müessesesine görev ve sorumluluk ilkesi getirilmiştir.

13) Vergilerin ilanı müessesesi geliştirilmiştir. Vergilerin işyerlerinde ilan edilmesi zorunluluğu konulmuştur.

14) Fatura kesmemek, faturasız mal alıp satmak, sahte ve muhteviyatı itibarıyla yanlış fatura ve belge düzenlemeleri caydırıcı cezai müeyyidelere bağlanmıştır.

B — Özel İndirim, Tarife, Ücretlerin Vergilendirilmesi :

Gelir Vergi Kanununda yapılan değişiklikler arasında basının ve kamuoyunun en fazla dikkatini çekenler en az geçim indirimi ve Özel İndirimde yapılan değişikliklerdir. Bilindiği üzere 193 Sayılı Gelir Vergisi Kanununda, gelir vergisine bağlı yükümlülerin elde ettiği gelirlerin vergisinden; mükellefin kendi içinde günde 5 ayda 150 yılda 1800 liranın, eşi için günde 3 ayda 90 yılda 1080 liranın, çocuklarının

her biri için günde 2 ayda 60 yılda 720 liranın vergileri en az geçim indirimi olarak düşülür. Ayrıca Özel İndirim adı altında ücretlilerin gelirlerinin vergisinden de günde 5 ayda 150 yılda 1800 liranın vergisi düşülür. Hazırlanan tasarinın bu maddesinde öngörülen değişikliklerle en az geçim indirimi değimi genel indirim olarak değiştirilmiş, Özel indirim hadleri özellikle ücretliler lehine olacak ve günün gereksinmelerine cevap verecek şekilde 19 kat yükseltilecek günde 95 ayda 2850 yılda 34.200 liraya çıkarılmıştır. Bekar bir mükellefin günde 5 ayda 150 yılda 1800 lira olan en az geçim indirimi hakkının ilavesiyle bu yekün günde 100. ayda 3000 yılda 36.000 liraya çıkmaktadır. Safi ücret tutarının saptanmasının emekli kesintileri ve sosyal sigorta primlerinin matrahtan indirildiği gözönüne alındığında, ücretlilerde vergi dışı bırakılan ücret tutarının daha yüksek rakamları ulaşacağı kolayca görülebilir. Bekâr bir mükellefte, bu indirimler dikkate alındığında, günde 112,37 ayda 3371 yılda 4.452 liraya çıkmaktadır.

Yürürlükteki tarifenin 2500 - 10.000 liralık toplam geliri içine alan ilk üç diliminde oranlar % 5 gibi küçük artışlar göstermekle birlikte, ilk dilim fazla düşük tutulduğundan vergi oranı 5.000 liralık üçüncü dilimde birdenbire % 20'ye ulaşmakta, yıllık 10.000 liralık kazançta, indirimsiz % 16,15 gibi yüksek bir oran uygulanması sonucunu doğurmaktadır. Ayrıca tarifenin 4,5 ve 6'ncı sırasındaki 15,30 ve 60 bin liralık dilimlere ise % 10'luk artış gösteren yüzde 23,35 ve 45 gibi yüksek oranlar uygulanmaktadır. Tarife, bu şekliyle düşük ve orta gelirli mükellefleri ağır bir vergi yükü altında bırakmakta sadece vergide eşitlik ve sosyal adalet ilkelerine değil, aynı zamanda müterakki vergilendirmenin mantığına da uymamaktadır.

Açıklanan sakıncaları kısmen de olsa gidermek ve herkesin gücüne göre vergi ödemesi ilkesine daha fazla uyum sağlamak üzere düşük ve orta gelir sahipleri üzerindeki vergi yükünü oldukça hafifleten buna karşılık yüksek gelir sahiplerinin vergi yükünü pek az hissedilecek derecede arttıran yumuşak bir tarifenin düzenlenmesi yoluna gidilmiştir. Buna göre yıllık 10.000 liralık kazanç için uygulanan oran indirimsiz % 16,15 oranı, % 7,50'ye, 40.000 liralık kazanç için uygulanan % 26,56 oranı % 16,87'ye 60.000 liralık kazanç için uygulanan % 30,20 oranı % 22,08'e 100.000 liralık kazanç için uygulanan % 36,12 oranı % 29,75'e 200.000 liralık kazanç için uygulanan % 44,81 oranı % 40,62'ye 500.000 liralık kazanç için uygulanan % 53,37 oranı % 51,50'ye 1.000.000 liralık kazanç için uygulanan % 60 oranı % 59'a indirilecek şekilde düzenlenmiştir. Bu oranlar 1.150.000 civarlarında % 60'ı geçmekte yavaş bir yükselişle 2.000.000 ve daha yukarılarında % 65 olarak kalmaktadır.

C — Ticari Kazançların Götürü Usulde Vergilendirilmesi :

Gelir Vergisi Kanunu temelde beyan esasına dayalı bulunmaktadır. Ancak sosyal ve ekonomik gereksinmeler bu temel prensibe bazı ayrıcalıklar getirmiştir. Ticari kazançların götürü usulde vergilendirilmesi esas da bunlardan biridir. Temel prensip olan gerçek usulden sapmalar vergi sisteminin bütünlüğünü bozmakta ve otokontrol mekanizmasını işlememesine neden olmaktadır. Gerçekten bu gruptaki mükelleflerin hadleri her an aşma ve gerçek usulde vergilendirilme endişesiyle belge almaktan kaçınmaları ve ayrıca kanunda çizilen sınırlar içinde fatura kesmek suretiyle üçüncü şahısların vergi kaçağına sebep olmaları, sistemin bütünlüğünü bozmakta ve otokontrol mekanizmasını işletilmemesine neden olmaktadır. Anılan sakıncaları gidermek ve gelir vergisi Kanunundaki temel prensip olan beyan esasını güçlendirmek için götürü mükelleflerin vergilendirilme-

lerinde götürü hasılat gerçek gider ilkesi getirilmiş ve ayrıca götürülük şartlarını düzenleyen genel koşullar yeniden düzenlenerek gayrisafi iratlar yerine emlak vergi değerleri ve kira bedelleri esas alınmıştır. Ayrıca özel koşullarda yer alan sınırlar 8 kat arttırılmıştır.

D — Tarım Kazançlarının Vergilendirilmesi :

Götürü usulden bütün tarım kazanç sahiplerinin yararlanmaları olanağı mevcut yasaya göre 31.12.1978 tarihinde sona ermektedir. Böylece tarım kazançlarının vergilendirilmesinde bir değişiklik yapılmasa bile büyük çiftçiler 1979 takvim yılı başından başlayarak gerçek usulde vergilendirileceklerdir.

Tasarı ile tarım kazançları muafiyetini belirleyen ekili arazi ölçülerin de, arazinin bölgesi, verimi, ürün türü itibariyle Bakanlar Kurulunun, Kanunda yazılı ölçüler içinde kalmak şartıyla değişiklik yapması kabul edilmiştir.

Ayrıca yürürlükteki Kanunda yer alan çiftçilerin bilanço esasında defter tutma zorunlulukları ile ilgili 500.000 liralık sınır 2.500.000 liraya yükseltilmek suretiyle, işletme defteri için tanınan hadler büyük ölçüde genişletilmiş, götürü gider usulü için mevcut 150.000 liralık sınır da 500.000 liraya yükseltilmiştir. Böylece götürülükten yararlanmayacak çiftçilerin işletme defterleri tutmalarına ağırlık verilmiş olmaktadır. Götürü oranı tavanı ise % 70 olarak (hububat tarımı hariç) saptanmıştır.

E — Yeni Stopaj Müesseseleri :

Bilindiği üzere, «vergi tevkifatı» veya «stopaj» aslında bir vergilendirme usulü değil, tahsil usulü sayılmaktadır. Ancak, bazı hallerde, örneğin ücretlerde kesin vergilendirmenin yerine de geçebilmektedir. Kolay ve güvenilir olduğu için, uygulama alanı da oldukça geniştir. Bir anlamda taksitle ödeme olarak da nitelendirildiği için, mükelleflerin toptan ödeme halinde uğrayacakları güçlükleri önlemesi bakımından mükelleflere yarar sağladığı gibi, güvenilir olması açısından Hazine yönünden de uygundur.

Tasarıda;

— İş yerlerine ilişkin olarak ödenecek kira bedelleri üzerinden % 20,

— Yapılan nakliye işleri nedeniyle yapılan ödemelerden % 3 oranında vergi kesintisi yapılması öngörülmüştür.

Bu arada Devlet ve diğer kamu kuruluşları, bankalar, sigorta şirketleri, tarım satış istihsal, kredi kooperatifleri ve kooperatif birliklerinin ticari kazanç sahipleriyle kurumlardan yapacakları her türlü mal ve hizmet alımları da % 3 oranında stopaja tabi tutulmuştur.

Ayrıca Gelir Vergisi Kanununun 105'inci maddesinde yapılan değişiklikle de vergi kesintisi oranları yeniden düzenlenerek; serbest meslek kazançlarındaki kesinti oranı, tam mükellefler için % 15'den % 25'e, dar mükellefler için % 20'den % 30'a, menkul sermaye iratları ile dağıtılmamış kurum kazançlarından % 20'den % 30'a yükseltilmiş, hamiline yazılı hisse senedi temettüleri ile hamiline yazılı tahvilat faizleri için % 40 oranı öngörülmüştür.

F — Kurum İştiraklerinde Stopaj :

Gelir Vergisi Kanununun 96. maddesine göre, iştirak edilen kurumun, işti rakçı tam mükellefiyete tabi kurumlara nakden ve hesaben ödediği kâr payla rında vergi tevkifatı zorunlu değildir. Bu durum bir kurumun diğer bir kuruma iştirakinde verginin Hazineye intikalinin geciktirilmesine sebep oluyordu. Öneri len değişiklik ile, tam mükellef kurumlara nakden veya hesaben ödenen kâr payları da kesinti kapsamına alınmış ve verginin birbirine iştirak eden kurum sayısı kadar yıl geciktirilmesi olayı ortadan kaldırılmıştır. Bu değişikliğin yanı sıra uygulama ile paralellik kurma bakımından zorunlu görülen stopaj matrahi nin saptanmasında Kurumlar vergisi matrahından, kurumlar vergisi ile birlik te Mali Denge Vergisinin de indirilmesi ve yatırım indirimi istisnasının eklen mesini sağlayacak değişikliklere de yer verilmiştir.

G — Yeni Otokontrol Müessesesi «Hayat Standardı İlkesi» :

Vergi güvenliğini sağlamak üzere, gelire servet ve gider ilişkisinin kurul ması, mevcut belge düzeninin tam olarak uygulanmadığı alanlarda gerçek ge lire yaklaşabilmek için bazı yasal ölçülerin kullanılması amacıyla yaratılan mü esseselere gelir vergisi sisteminde «Oto kontrol müesseseleri» veya «oto kont rol araçları» denilmekte ve mevcut Gelir Vergisi Kanunumuzda bunlardan «Or tayıma kâr haddi», «Asgari Zirai Kazanç», «Gider Bildirimi» ve «Servet Beya nı» esasları yer almaktadır.

Tasarı ile gider esasına işlerlik kazandırılmış ve bu oto kontrol araçlarına benzer bir müessese olarak «Hayat Standardı Esası» adı altında yeni bir oto kontrol aracı geliştirilmiştir. Ticari, zirai ve mesleki uğraşları ücretli çalışma ya yeğleyenlerin gelirlerinin asgari ücretin yıllık tutarından az olmayacağı var sayımından doğan bu esasa göre, gerçek usulde gelir vergisine tabi ticari, zi rai ve mesleki kazanç sahipleri tarafından beyan edilen gelir (zarar beyan edil mesi dahil.), yıllık asgari ücret tutarına hayat standardı göstergeleri adı veri len göstergelere dayanan ilavelerin yapılmasından sonra bulunacak tutardan düşük olduğu takdirde, beyan olunan gelir yerine bu şekilde saptanan mebla ğ vergi tarhına esas tutulacaktır.

Madde metninde yer alan ve «hayat standardı göstergeleri» adı verilen tüm göstergeler yaşam düzeyini vurgular niteliktedir. Bu göstergeler, beyan et tikleri gelirlerin sağlayabileceğinin çok üstünde yaşam düzeyine sahip olan ödevlilerin gerçek gelirlerine bir ölçüde yaklaşılabilmesi açısından vergi ida resine yeni bir olanak sağlayacaktır.

Getirilen hükümlerle, zarar mahsubu yalnızca bu esasa göre saptanan ge liri aşan gelir bölümü için söz konusu olmakta, böylece arka arkaya zarar bil dirilmelerine karşın aynı uğraşığı sürdüren yaşam düzeyleri buna son derece ters düşen ödevlilerin vergilendirilmeleri açısından da bir önlem alınmış olmaktadır.

Madde metnine göre, bu esas uyarınca yapılan tarhiyat kesinlik taşımakta ve ödevlilerce İtiraz ve Temyiz Komisyonlarından itiraz konusu yapılamamakta ise de; kendilerinin, eş ve çocuklarının gelir vergisine tabi olmayan kaynak lardan elde edilmiş veya yıllık beyannameye gösterilmesi zorunlu olmayan ge liri unsurları bulunduğu belgelendiren ödevliler için düzeltme yapılacağı da hükme bağlanmış bulunmaktadır.

Maddede «hayat standardı göstergeleri» olarak belirtilen unsurlara sahip olmanın çerçevesi ödevlilerin eş ve çocukları yanında, bakmakla yükümlü oldukları anne ve babalarını da kapsayacak genişlikte tutulmuştur. Bunda güdülen amaç, söz konusu gösterge unsurlarının muvazaalı yollarla ödevlilerin anne ve babalarına kaydırılmasını ve bu şekilde getirilen yeni esasın işlerliğinin yozlaştırılmasını önlemektir.

H — Diğer Değişiklikler :

1 — Tasarı ile öngörülen değişikliklerden birisi de bina vergilerinin gelir vergisinden mahsubu yerine, gider yazılmasıdır. Gerçekten aynı (reel) bir verginin şahsi ve müterakkî gelir vergisine mahsubu, teoride genellikle kabul edilmemektedir. Çünkü, mahsub vergide mükerrerliği önlemek için tanınan bir müessesedir. Mükerrerlik ise aynı mükelleften aynı neviden verginin iki defa alınması olarak tanımlanmaktadır. Buna göre Emlak Vergisi ile gelir vergisi arasında mükerrerlik söz konusu olmayacaktır. Ancak, safi gelirin vergilendirilmesi ilkesinden hareketle emlak vergisinin ilgili bulunduğu gayrimenkulün getirdiği gayrisafi irattan gider olarak indirilmesini kabul etmek gerekir. Açıklanan nedenlerle, bina ve arazi vergilerinin, gelir vergisine mahsubu usulünün terkedilmesi ve buna karşılık, gayrimenkul sermaye iradının safi miktarının saptanması sırasında gider olarak indirilmesinin yerinde olacağı düşünülmüştür.

2) Yükselen fiyat artışları karşısında anlamını yitiren gayrimenkul sermaye iratları ile ilgili 5000 liralık istisna 200.000 liraya kadar olan iratlarda 40 bin liraya, telif kazançlarındaki 10 bin ve 40 bin liralık istisnalar 100 bin ve 400 bin liraya yükseltilmiştir.

3) Ekonomik ve mali anlamı kalmayan ayrıcalıklar ayıklanmıştır. Buna göre:

a) Dar mükelleflerin mevduat faizlerine tanınan istisna Kurumlar Vergisi Kanununa paralellik sağlama amacıyla kaldırılmıştır.

b) Yabancı mükelleflerin Türkiye'de satın aldıkları veya imal ettikleri malların ihracından sağladıkları kazançlarla ilgili istisna kaldırılmıştır.

c) Bilirkişi ücretleri ile ilgili istisna hükümleri kaldırılmıştır.

d) Maden suları kazançları istisnası kaldırılmıştır.

4) Yabancı yayın organlarının Türkiye'deki bürolarında görev alacak basın mensuplarının ücretleriyle ilgili yeni bir istisna hükmü getirilmiştir.

III — KURUMLAR VERGİSİNDE ÖNGÖRÜLEN DEĞİŞİKLİKLER

Yürürlükteki Kurumlar Vergisi Kanunu'nda yer alan hükümlerde vergi uygulamasında adalet, basitlik ve kolaylık sağlamak üzere aşağıdaki değişiklikler yapılmıştır.

1 — Dernek ve Vakıfların ötedenberi şikayet konusu olan, vergi adaletini zedeleyici biçimde gelişip yaygınlaşan menkul ve gayrimenkul mallarla hakları kiraya verme işlemleri verginin konusuna alınmıştır.

2 — Ötedenberi şikayet konusu olan dar mükellefiyete tabi yabancı tüzel kişilerin ihraç edilmek üzere Türkiye'de satmaksızın yabancı memleketlere göndermelerinden doğan kazançlar hakkındaki istisna hükmü kaldırılmıştır.

3 — Halk sektörünü geliştirmek, kurumlaşmayı özendirmek ve küçük tasarrufları verimli yatırımlara yöneltmek amacıyla her bir ortağın payı, şirket sermayesinin % 2'sini aşmayan ve hisse senetlerinin % 90'ı da yazılı olan Anonim Şirketlerin safi kurum kazançlarının % 10'u bunların kuruluşlarını izleyen takvim yılı başından itibaren 5 yıl süre ile kurumlar vergisinden istisna edilmesi önerilmektedir. Bu istisnadan yararlanabilmek için Anonim Şirketin 500'den fazla gerçek ortağı bulunması da gerekmektedir.

Gerçek kişi ortak sayısı 5 binden fazla olan kooperatiflerin ana sözleşmelerinde belli edilen amaçlara ulaşmak için üyelerin ana sözleşmeden doğan mesleki gereksinmelerini karşılamak üzere kuracakları ve sermayenin en az % 51'ine sahip oldukları Anonim Şirketler diğer koşullar aranmadan istisnadan yararlanacaklardır. Kamu kurumları, Kamu Yatırım Bankaları, Kooperatif şirketler ile istisna koşullarını taşıyan Anonim Şirketlerin, bu tür Anonim Şirketlere iştirakinde % 2'den fazla hisse senedine sahip olmaları istisnanın uygulanmasına engel teşkil etmeyecektir.

4) Kurumlar Vergisi Kanununun 24. maddesinde de aşağıdaki değişiklik yapılmıştır. Bu madde hükmü ile, dar mükellefiyete tabi kurumların Türkiye'de elde ettikleri menkul sermaye iratları kaynaktan vergi kesintisine tabi tutulmuştur. Gelir Vergisi Kanunu'nun 75'inci maddesinin 1 ve 3 numaralı bentleri kapsamına giren menkul sermaye iratlarında tevkifat oranı % 35, 75'inci maddenin 2,4 ve 5 numaralı bentlerine giren sermaye iratlarında ise % 20 olarak saptanmıştır.

Ancak, Türkiye'de iş yeri veya daimi temsilcisi bulunmayan yabancı kurumlar hakkında bu hüküm uygulanırken, Türkiye'de işyeri açmak veya daimi temsilci bulundurmamak suretiyle kurum kazancı sağlayan dar mükellefiyete tabi kurumların, Kurumlar Vergisi çıktıktan sonra yurt dışına transfer ettikleri veya Türkiye'de kullandıkları kazançlar üzerinden % 20 oranında vergi kesilmesi yolunda Danıştayca devamlı kararlar verilmesi nedeniyle, uygulama bu yönde gelişmiş, aslında % 35 oranında vergi tevkifatına tabi olması gereken kazançların % 20 oranında vergilendirilmesi durumu ortaya çıkmıştır.

Dar mükellefiyete tabi kurumların Türkiye'de elde ettikleri menkul sermaye iratlarından % 40, diğer kesintiye tabi kazanç ve iratlardan % 30 oranında vergi kesintisine tabi tutulabilmesi için 24'üncü maddede vergi oranlarına ilişkin fıkra yeniden düzenlenmiştir.

5 — Kurumlar Vergisi Kanununun vergi oranlarına ilişkin 25'inci maddesi de değiştirilmiştir.

Bilindiği üzere 5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu ile kurumların (sermaye şirketleri, kooperatif şirketleri; iktisadi kamu müesseseleri, dernek, tesis ve vakıflara ait iktisadi işletmeler) kazançları kurumlar vergisine tabi tutulmuş bulunmaktadır.

Bunlardan sermaye şirketlerinde, (Anonim, Limited, eshamlı, komandit) ve aynı mahiyetteki yabancı kurumlarda ve kooperatif şirketlerde kurumlar vergisi 1137 Sayılı kanunla yapılan değişiklikle 1968 takvim yılından itibaren nispeti % 25, iktisadi kamu müesseselerinde % 35'dir. Diğer ülkelerin kurumlar vergisi ile karşılaştırıldığında, ülkemizde Kurumlar Vergisi nispetinin çok düşük

olduğu görülmektedir. Vergi sistemleri bizimkine benzer ve yakın olan ülkelerin kurumlar vergisi nispetleri Almanya'da % 51, Fransa'da % 50, Hollanda'da % 47, Finlandiya'da % 49, Belçika'da % 50, A.B.D.'de % 52'dir.

Tasarıya göre bu oran Türkiye'de Halka açık şirketlerde % 46 diğerlerinde % 50 olacaktır.

IV — SONUÇ :

Gelir dağılımındaki dengesizlikleri ve vergilemedeki adaletsizlikleri giderme, kamu harcamalarını sağlıklı kaynaklara dayandırma, vergi sistemine ekonomideki değişme ve gelişmeleri yakından izleyebilecek bir esneklik kazandırma, vergi yönetim ve denetimini etkinleştirerek vergi kayıplarını en az düzeye indirme ve yerel yönetimleri kendi öz kaynaklarına kavuşturma amaçlarına yönelik bulunan bu tasarının tümü ile ilgili bazı makro bilgiler sunmakta fayda görülmektedir.

1 — Toplumdan istenen ek kaynak

Genel Bütçe için	40 milyar lira
Yerel Yönetimler için	15 » »
Toplam :	55 » »

2 — Bu 40 milyar liralık ek kaynağın vergi yasalarına göre dağılımı şöyledir:

	<u>Milyar TL.</u>
1 — Motorlu kara taşıtları vergisi	2,5
2 — Taahhüt alım vergisi	3,5
3 — İşletme Vergisi	0,5
4 — Gayrimenkul Kıymet artış vergisi	0,5
5 — Emlâk alım vergisi	0,8
6 — Emlâk Vergisi	0,2
7 — Damga Vergisi, Harçlar, Değerli kâğıtlar	8,0
8 — Gider Vergileri	6,5
9 — Kurumlar ve Gelir Vergisi	10, -
10 — Dış Seyahat Harcama Vergisi	0,5
11 — Vergi Usul Kanunu	7,-
	<hr/>
	40, -

3 — Yerel yönetimlere tahsis edilen 15 milyar liralık ek kaynak belediye gelirleri yasasıyla sağlanacaktır.

4 — Sağlanan 55 milyar liralık ek kaynağın özel indirim ve tarifede yapılacak değişiklik ile 30 Milyar lirası gitmekte ve elde kalan net tasarruf artışı 25 milyar olmaktadır.

25 Milyar liranın dağılışı :		
Yerel Yönetime		20,— Milyar
Belediye Gelirleri yarasından	15	
Genel Bütçeden	5	
Genel Bütçeye		5 »
		25,— »

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılacağı üzere 55 milyar liralık ek kaynağın 30 Milyar lirası özellikle dar ve sabit gelirlilere yani işçi ve memurlara özel indirim ve tarife düzenlemesi suretiyle aktarılmaktadır.

Bu tasarıdan önce ücretlilerin ödediği gelir vergisi toplam gelir vergisinin % 65'i iken, 1978 yılı için bu oranın % 52'ye düşmesi beklenmektedir. Vergi usul Kanununda yapılan değişikliklerle bu oranın 1979 ve daha sonraki yıllarda % 50'nin altına ineceği hesaplanmaktadır. Böylece ücret dışı gelirleri nedeniyle yıllık beyanname verenlerin ödedikleri gelir vergisinin toplam gelir vergisi içindeki payı % 35'den % 48'e çıkacaktır.

55 Milyar liralık kaynağın hemen hemen tamamı, yüksek ve orta gelir gruplarının gelirleri ve harcamalarının yöneldiği lüks nitelikteki mal ve hizmetlerden, servet unsurlarından ve yerel yönetim hizmetlerinden faydalananlardan sağlanmaktadır.

tüm bankacılık
işlemlerinde
hizmetinizdeyiz

TÜRK DIŞ TİCARET BANKASI
çağdaş banka

en iyi
battaniye
kumas
iplik

aksu

markasını
taşır

markası of Aİ

GERÇEK GARANTI

her zaman

**BASAK
SİGORTA**

her yerde

ÜSTÜN HİZMET

HARBIYE/İSTANBUL Tel : 48 42 00

Ülkemizin tek
"TAM HİZMET" sunan
Sermaye Piyasası Kuruluşu

MEBAN

Meban, tasarruflarını verimli, güvenilir kaynaklara yatırmak isteyenlere, finansman ve sermaye ihtiyaçları bulunan sınıai, ticari kuruluşlara çağdaş yöntemlerle yardımcı olan yurdumuzda, kendi alanında "Tam Hizmet" sunan tek kuruluştur.

Meban'ın tasarruf sahiplerine sunduğu hizmetler:

- Tasarruflarını bir menkul değere yatırmayı düşünenlere en yüksek kârı sağlayan çeşitli öneriler sunmak.
- Elinizdeki Hisse senetlerini ve tahvilleri satmak, satın almak, değiştirmek.
- Hisse senedi ve tahvil piyasası hakkında tam ve geçecek bilgi vermek, ücretsiz danışmanlık yapmak.
- Portföy işletme sisteminizle, sahip olduğunuz nakit ve menkul değerlere en yüksek verimi sağlamak.

Meban'ın kuruluşlara sunduğu hizmetler:

- Sınıai ve ticari kuruluşlara, hisse senedi ve tahvil ihraçlarında yardımcı olmak, bunları pazarlamak, gerektiğinde satışlarını garanti etmek.
- Finansman danışmanlığı yapmak.
- Portföy analizi yaparak, menkul değerlerinin verimlilik, güven ve likidite açısından bilimsel değerlendirmesini yapmak.
- Şirketlerin hisse senetlerinin bugünkü gerçek değerlerini saptamak.
- Şirket birleşmelerinde yardımcı olmak.
- Yurt içinden ve dışından finansman sağlamak.

MEBAN

MENKUL DEĞERLER BANKERLİK ve FİNANSMAN A.Ş.

İstiklal Cad. Odakule 13, Merkezi, Kat: 17
Beyoğlu - İstanbul

Tel. : 44 28 36 - 45 17 65

Nerededir ? Nereye Gidiyor ?

Doç. Dr. Ünal BOZKURT
Doç. Dr. Mehmet Ş. TEKBAŞ

Geçtiğimiz ay içinde, ikincil hisse senedi piyasasında daha önceki aylar içinde görülen canlanmanın nisbeten yavaşlamaya başladığı gözlemlenmiştir. Gerçekten, aşağıdaki indeksten görülebileceği gibi, 45 kuruluşa ait hisse senedi tartılı fiyat ortalamasına ait indeks, Nisan ortasında 116,76 ya yükselmiş olup, bu değer bir önceki aya göre %0,4'lük bir azalışı ifade etmektedir.

Banka ve Ekonomik Yorumlar İndeksi (Ocak 1978 = 100)

Aylar	
Ocak	100.0
Şubat	104.84
Mart	117.28
Nisan	116.76

Fiyatlardaki artışın yavaşlaması, şirketlerin Mart ayı içinde genel kurul toplantılarını tamamlayıp, kâr dağıtım kararlarının kesinleşmesi ve bazı hisselerde kâr payı ödemelerinin hemen başlaması gibi nedenlere bağlanabilir.

Piyasanın bu genel durumuna karşılık teker teker hisse senetleri incelendiğinde bazılarında fiyat artışlarının halen devam ettiği görülmektedir. En çok fiyat artışları görülen hisse senetleri şunlardır; artırıma gitmeye karar veren Makina Takım hisse senetleri bir önceki aya kıyasla 2250 TL.'lik artışla 8000 TL. na, yüksek oranda (% 62,5) kâr payı dağıtmaya karar veren Nuh Çimento hisseleri 1900 TL.'lik artışla 5300 TL.'ya İş Bankası ve Çelik Halat hisseleri 1500 TL. lik artışla sırası ile 25.500 ve 5.800 TL.'ya yükselmiş bulunmaktadır. Ayrıca Kartonsan, Otosan, Polylen ve Sarkuysan hisse senetlerinde bir önceki aya kıyasla 800-1000 TL. arasında fiyat artışı olmuştur.

Yukarıda belirtildiği gibi, Mart ayında hisse senetleri piyasada işlem gören şirketlerin aşağı yukarı tamamı genel kurul toplantılarını tamamlamışlar ve böylece dağıtacakları kâr payları kesinlik kazanmıştır. Tablo 1 de indeksimize dahil şirketlerin 1977 yılı kârları (brüt) ve bu kârdan her bir hisseye dağıtılacak miktar oransal olarak gösterilmiştir.

Tablo 1 : ŞİRKETLERİN 1977 YILINDA KÂR DAĞITIMLARI KÂR MİKTARLARI

Sıra No.	KURULUŞUN ADI	1977 Yılı Kârı (000) TL.	Dağıtılan Kâr Payı (%)	Sıra No.	KURULUŞUN ADI	1977 Yılı Kârı (000) TL.	Dağıtılan Kâr Payı (%)
1	AKÇİMENTO	58.000	25,00	24	KORDSA	79.650	30,00
2	ALTAŞ	21.900	20,00	25	KORUMA TARIM	59.000	35,00
3	ANADOLU CAM	(60.000)	-	26	LASSA	(24.000)	-
4	AROMA	45.000	30,00	27	MAKİNA TAKIM	23.200	35,00
5	ASLAN ve ESKİHİSAR	10.100	4,67	28	MENSUCAT SANTRAL	260.000	25,00
6	BAGFAŞ	56.000	30,00	29	NİASAŞ	124.300	25,00
7	BAŞTAŞ	3.300	-	30	NUH ÇİMENTO	(87)	60,00
8	BATI ANADOLU ÇİMENTO	19.650	35,00	31	OLUK	69.700	30,00
9	BURSA ÇİMENTO	56.650	45,75	32	OTOSAN	212.000	30,00
10	ÇELİK HALAT	72.500	35,00	33	PİMAŞ	40.000	20,00
11	ÇİMSA	71.000	12,00	34	PLASTİRAY	25.000	30,00
12	ÇUKUROVA ELEKTRİK	239.100	50,00	35	POLYLEN	65.700	35,00
13	EZCİBAŞI YATIRIM HOLDİNG	33.000	20,00	36	RABAK	132.300	35,00
14	EĞE GÜBRE	1.550	-	37	SARKIYSAN	153.900	50,00
15	GÜBRE FAB.	38.700	10,25	38	SIEMENS	(9.700)	-
16	GOOD-YEAR	11.000	30,00	39	SİFAŞ	65.500	30,00
17	HEKTAŞ	30.700	25,00	40	SUNTA	60.300	40,00
18	İŞ BANKASI	630.700	231,50 ⁽¹⁾	41	ŞİŞE CAM	178.000	30,00
19	İZOCAM	34.000	140,00	42	TRANSÜRK HOLDİNG	46.000	20,00
20	KARTONSAN	83.400	40,00	43	T. DEMİR DÖKÜM	61.600	15,00
21	KAY	30.400	50,00	44	UNİROYAL	34.900	15,00
22	KOÇ HOLDİNG	420.600	25,00	45	YAFI ve KREDİ BANKASI	310.900	20,00
23	KOÇ YATIRIM	223.000	20,00				

Not: Perontaz işineki rakamlar zarar göstermektedir.

(1) Bilinilmedi.

(2) 500 TL nominal değerli hisse senetlerine göre hesaplanan kâr dağıtım oranını ifade etmektedir.

308

Tablo — 1'deki rakamlar, Temel bilgiler tablomuzdaki önceki yıllara ait bilgilerle karşılaştırıldığında, 1977 yılında daha önce yaptığımız tahminler doğrultusunda işletmelerin kâr ve kâr payı dağıtım oranlarının daha yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır. Gerçekten, 1977 yılında 45 işletmeden ancak 3'ü zarar etmiş ve 42 işletmenin toplam kârı yaklaşık 4 milyar TL'na ulaşmıştır. 1976 yılında zarar eden ve bilgi elde edilemeyen 39 işletme açısından durum incelenecek olursa; 1976 yılında 39 işletmenin yaklaşık 2,6 milyar TL. olan toplam kârları, 1977 yılında % 34'lük bir artışla 3,5 milyar TL'na yükselmiş bulunmaktadır. 45 işletme arasında en yüksek yıllık kâr rakamı İş Bankasına ait olup 630,7 milyon TL'dır. En düşük kâr rakamı ise 1,5 milyon TL. ile geçen yıl üretime geçen Ege Gübre'ye ait bulunmaktadır.

Tablo — 2

Kâr Payı Dağıtım Oranları

İşletme Sayısı

	1976	%	1977	%
Kâr payı dağıtmayan	7	15,5	5	11,1
1 — 9	—	—	1	2,2
10 — 19	9	20,0	4	8,9
20 — 29	15	33,4	11	24,4
30 — 39	9	20,0	14	31,1
40 — 49	2	4,4	3	6,7
50 — 59	—	—	3	6,7
60 ve daha yüksek	3	6,7	4	8,9
Toplam	45	100,0	45	100,0

1977 yılının kârlarında görülen artış, sonuçta işletmelerin dağıttıkları kâ. miktarında da görülmüştür. Tablo 2'den de görüleceği gibi hisse senetleri piya sada işlem gören 45 işletmenin % 55,5'u, % 20-39 arasında kâr payı dağıtmış tır. Yine Tablo-2'den, 1976 yılı ile karşılaştırıldığında 1977 yılı kâr payı dağıtım oranlarında ağırlığın % 20-29 grubundan % 30-39 grubuna ve daha yüksek oran lı gruplara kaydığı görülmektedir.

Kâr payı dağıtımlarında, İş Bankası (% 231,5) İzocam (% 140) ve Otosan (% 130) en üst sırayı oluşturmaktadırlar.

1977 yılında gittikçe ağırlaşan ekonomik bunalımlara, döviz darboğazına ve bazı sektörlerde (madeni eşya sanayii gibi) uzun süren grevlere rağmen işletmelerin kârlarının yüksek düzeyde gerçekleşmesi oldukça ilgi çekicidir. Henüz içinde bulunduğumuz yıl için erken bir tahmin sayılmasına rağmen yukarda belirtilen olumsuz etmenlerin etkileri, büyük bir olasılıkla bu yılki faali yet sonuçlarına yansiyacaktır.

Birincil tahvil piyasasındaki gelişmeler ise şu şekilde özetlenebilir: 15 Mart — 15 Nisan tarihleri arasında geçen bir aylık dönemde 52.5 milyon TL.lık tah vil ihraçları aşağıda gösterilmiştir.

Sasa	27.5	Milyon TL.
Herko	15	Milyon TL.
Akfil	10	Milyon TL.

Böylece, yıl başından 15 Nisan 1978 tarihine kadar toplam 210 milyon TL lık tahvil ihraç edilmiş olmaktadır. Bir başka deyimle bu 1977 yılının aynı dö nemindeki ihraç miktarına (124 milyon TL.) kıyasla oldukça yüksek bir rakam dır.

Tahvil İhraçları

(Milyon TL.)

Aylar	1977	1978
Ocak	43	60
Şubat	21	53
Mart	—	72,5
Nisan	60	25 (15 Nisan'a ka dar)
	<hr/>	<hr/>
	124	210,5

Tasarruf mevduatı ve kredi faiz hadlerinin yükseltilmesine rağmen tahvil faizlerinde henüz bir değişiklik yapılmamış olması, fakat yatırımcıların faiz had lerinin yükseltileceğine dair beklentilerinin oldukça kuvvetli olması, yeni ihraç edilen ve faiz oranlarında gerekli esnekliği bulunmayan tahvillere karşı talebi azaltmaktadır.

İkinci tahvil piyasasında ise heran paraya çevrilebilir tahviller her zaman olduğu gibi tasarruf sahiplerince tercih edilmektedir.

Sıra No.	KURULUŞUN ADI	NAYITLI SERMAYE (000 TL)	TAKVİM YILI KARI (000) TL.			DAĞITILAN KAR PAYI (%)			PIYASA FİYATI (TL)			
			1974	1975	1976	1974	1975	1976	MAR 1977	ŞUBAT 1978	15 MAR 1978	15 NİSAN 1978
1	AKÇİMENTO	105.000	37.740	24.300	47.300	20,00	20,00	70,00	2.000	2.000	2.150	2.200
2	ALTAŞ	20.000	5.766	8.215	13.400	-	15,00	15,00	1.600	1.800	1.800	1.800
3	ANADOLU CAM	350.000	65.250 ⁸⁴	198.000 ⁸⁵	17.000	-	-	-	900	1.600	1.900	1.900
4	AROMA	45.000	8.051	10.710	617	16,00	16,00	-	1.100	1.400	1.500	1.650
5	ASLAN VE ESKİHİSAR	207.000	9.900	5.417	2.500	15,60	-	-	750	800	800	850
6	BAGFAŞ	250.000	26.503	17.193	63.000	35,00	40,00	40,00	3.200	3.000	3.600	2.950
7	BAŞTAŞ	105.000	37.300	10.500	1.800	13,55	12,00	-	800	700	700	700
8	BATI ANADOLU ÇİML.	75.000	-	-	-	13,75	12,50	10,00	1.100	1.300	1.500	2.400
9	BURSA ÇİMENTO	63.000	-	-	21.309	20,00	-	20,00	1.750	1.925	2.900	3.300
10	ÇELİK HALAT	54.000	-	-	-	7,00	25,00	30,00	2.700	4.200	4.300	5.600
11	ÇİMSA	180.000	1.600 ⁸²	25.125 ⁸¹	11.800	-	-	-	1.150	1.200	1.250	1.300
12	ÇUKUROVA ELEKTRİK	400.000	52.100	172.681	210.000	13,00	37,50	23,00	1.950	2.150	2.150	2.550
13	ECZACIBAŞI YERL.	180.000	14.300	15.449	21.182	16,00	17,50	19,00	1.125	1.150	1.150	1.150
14	EGE GÜBRE	200.000	-	-	-	-	-	-	-	1.300	1.350	1.500
15	GÜBRE FAB.	400.000	72.443	140.656	110.000	30,00	31,25	26,38	2.650	2.100	1.600	1.700
16	GOOD-YEAR	81.000	39.649	-	40.000	20,00	-	30,00	1.700	2.300	1.500	1.600
17	HEKTAŞ	100.000	-	41.319	26.169	21,20	37,92	29,50	2.550	2.300	2.300	2.200
18	İŞ BANKASI	40.000	231.461	320.373	523.815	75,00	144,70	201,50	16.000	16.500	24.000	25.500
19	İZOCAM	35.700	11.310	-	26.200	50,00	60,00	70,00	10.000	6.500	10.500	10.000
20	KARTONSAN	70.000	39.905	34.957	35.600	25,00	30,00	35,00	3.500	4.600	5.000	6.000
21	KAY.	20.000	10.153	6.113	17.452	13,50	17,50	25,00	2.600	4.250	4.500	4.800
22	KOÇ HOLDİNG	200.000	179.500	207.352	247.000	20,00	20,00	20,00	1.950	1.800	2.100	2.100
23	KOÇ YATIRIM	400.000	52.103	104.462	116.000	12,50	17,50	19,00	1.250	1.250	1.300	1.350
24	KORDSA	150.000	5.509 ⁸³	47.120 ⁸²	83.000	-	-	15,00	2.900	3.500	3.600	3.400
25	KORUMA TARIM	105.000	53.170	96.493	21.800	35,00	35,00	35,00	4.250	3.600	3.500	3.400
26	LASSA	900.000	-	-	-	-	-	-	1.350	1.500	1.500	1.500
27	MAKİNA TAKIM	25.000	18.000	23.196	50.068	35,00	33,00	35,00	5.800	5.500	5.750	6.000
28	MENSUCAT SANTRAL	81.000	37.400	31.819	26.600	35,00	25,00	10,00	1.500	2.500	2.550	2.550
29	NASAŞ	195.000	40.720	65.008	106.000	-	20,00	20,00	2.350	2.800	2.400	2.500
30	NUH ÇİMENTO	71.500	28.600	35.900	16.800	10,00	25,00	25,00	2.100	3.100	3.400	5.300
31	OLUK	150.000	49.229	53.696	46.800	30,00	25,00	25,00	2.800	3.600	3.500	3.300
32	OTOSAN	90.000	-	-	-	30,00	52,00	77,20	-	12.000	18.000	17.000
33	PİNAŞ	100.000	4.800	12.200	12.600	5,00	14,00	15,00	1.700	2.000	2.000	1.900
34	PLASTIFAY	16.000	12.004	12.327	21.779	30,00	20,00	30,00	2.400	4.250	4.250	5.700
35	POLYLEN	115.000	21.600	25.300	26.500	25,00	20,00	20,00	2.100	2.150	2.400	3.200
36	RABAK	210.000	117.520	60.000	98.500	40,00	33,75	35,00	1.550	3.800	4.100	4.100
37	SARILUYSAN	150.000	-	-	-	-	-	20,00	2.100	3.250	3.550	4.500
38	SİEMENS	70.000	28.450	29.128	45.960	20,00	25,00	30,00	2.450	2.250	2.250	2.250
39	SİFAŞ	104.000	36.600	29.000	43.928	25,00	20,00	25,00	2.550	3.350	4.200	4.550
40	SUNTA	40.000	16.839	46.419	45.100	22,50	40,00	40,00	4.050	4.100	4.400	6.200
41	ŞİŞE CAM	100.000	40.600	32.900	64.800	20,00	15,00	22,00	1.650	2.700	5.000	5.000
42	TRANSİTÖK HUL.	300.000	27.794	33.795	33.317	16,00	18,00	19,00	1.200	1.500	1.500	1.500
43	T. DEMİR DÖKÜM	102.000	72.449	31.499 ⁸⁷	27.900	20,00	-	30,00	2.400	2.750	3.500	3.900
44	UNROYAL	150.000	12.000	44.397 ⁸⁶	38.558	15,43	-	18,75	1.550	1.900	1.850	1.850
45	YAPI VE İNŞAAT BANKASI	600.000	147.674	219.291	257.600	20,00	20,00	25,00	4.750	5.600	5.700	5.700

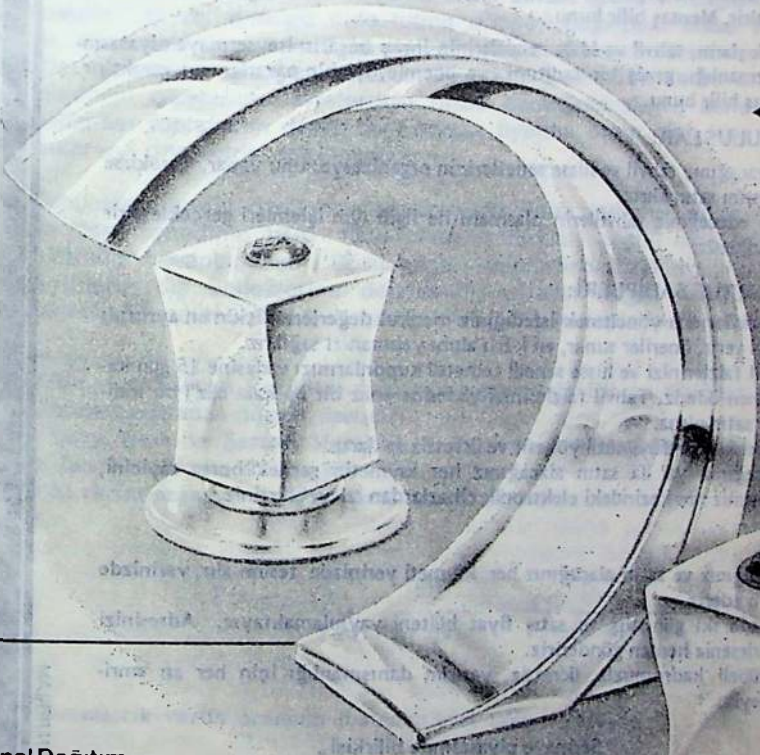
YENİLİK
1.05.059

**Dünya yeniliklerini
yurdumuzda size
yalnız E. E. A sunar.**

iste

E. E. A

Göreme tipi lavabo bataryası

Genel Dağıtım
ELMOR
Tesisat Malzemesi Ticaret A.Ş.
Karaköy-İstanbul

Konsey

sermaye piyasasında bilirkışı

mentaş

tasarruflarınızı en kârlı gelir kaynağınız yapar

Satın alınmak istenen tahvil ve hisse senetlerinin en kârlı seçimi, önce tecrübe, sonra da piyasa hareketlerini anında izlemeyi ve doğru yorumlamayı gerektirir. Mentaş bilir bunu.

Kuruluşların, tahvil ve hisse senetlerinin ihraç başarısı ise, sermaye piyasasında uzmanlığı, geniş bir tanıtımı ve önemle, iyi bir pazarlamayı gerektirir. Mentaş bilir bunu.

KURULUŞLAR:

- * Çıkaracağınız tahvil ve hisse senetlerinin organizasyonunu yapar, gerekirse tamamını satın alırız.
- * İhraç edeceğimiz tahvillerin plasmanı ile ilgili tüm işlemleri gerçekleştirir ve yürütürüz.

TASARRUF SAHİPLERİ:

- * Tasarruflarınızı yöneltmek istediğiniz menkul değerlere ilişkin en ayrıntılı bilgiyi verir, öneriler sunar, en kârlı alımı yapmanızı sağlarız.
- * Tahvil faizlerinizi ve hisse senedi temettü kuponlarınızı vadesine 15 gün kala aynen öderiz. Tahvil faizlerinizi vadesine enaz bir ay kala cüz'i bir indirimle satın alırız.
- * İsterseniz, portföyünüzü yönetir ve ücretsiz saklarız.
- * Satacağınız ya da satın alacağınız her kıymetin gerçek borsa rayicini, şirketimiz merkezindeki elektronik cihazlardan izleyebilirsiniz.
- * Satacağınız ve satın alacağınız her kıymeti yerinizde teslim alır, yerinizde teslim ederiz.
- * Haftada iki gün alış ve satış fiyat bülteni yayınlamaktayız. Adresinizi bildirirseniz hemen göndeririz.
- * Tecrübeli kadromuzla, ücretsiz, yatırım danışmanlığı için her an emrinizdeyiz.

"Sermaye piyasasında bilirkışı,,

mentaş

menkul değerler ticaret a.ş.

Gümüşsuyu, İnönü caddesi No.70 Kat 2 Taksim · İSTANBUL
Telefon: 45 55 29 · 49 99 27 · 45 66 14 · 44 85 57 · 49 34 38

**1970 - 1975 DÖNEMİNDE
TÜRK SERMAYE PİYASASINDA HİSSE
SENEDLERİNİN ELDE TUTMA KÂRLILIĞI (*)**

Ömürlü KISAGÜN, MSc

Hisse senetlerinin verimini hesaplamakta kullanılan yöntemlerden biri de elde tutma kârlılığıdır. Elde tutma dönemi (Holding Period) yatırımcıların bir hisse senedini satın aldıkları dönemden aynı hisse senedini elden çıkardıkları döneme kadar geçen zaman süresi olarak tanımlanır. Elde tutma kârlılığı (ETK) ise yatırımcıların elde tutma dönemi boyunca hisse senedinden sağladıkları verimdir. ETK iç verim oranı ve geometrik verim oranı olmak üzere iki değişik biçimde hesaplanabilir.¹ İç verim oranı elde tutma dönemi başındaki hisse senedi piyasa fiyatını, dönem sonu piyasa fiyatı ile elde tutma dönemi süresince sağlanan dividendler toplamına eşitleyen iskonto oranıdır.² Geometrik verim oranı, elde tutma dönemini oluşturan devrelerdeki hisse senedinin devre sonu piyasa fiyatı ile dividendler toplamının devre başı piyasa fiyatına oranı olan kısa vadeli iskonto oranlarının geometrik ortalamasıdır.³

Sonuçları burada özetlenen araştırmada Türk sermaye piyasasında yer almış 23 hisse senedinin 1970 - 1975 yılları arasındaki çeşitli elde tutma dönemlerinde kârlılığı hesaplanmıştır. Sözü geçen araştırmanın çekirdeğini ETK değerini bilgisayarların dış belleklerine depolanmış sırasal dizgili kayıtların ikili sayısal sistemle aranması (binary search) tekniği ile hesaplayan bir bilgisayar prog-

(*)Bu yazı, İşletme Fakültesi doktora programında Finans disiplini için 1977 - 1978 ders yılında hazırlanan ödevin özetidir.

¹ Levy, Ham ve Şarnat, Marshall, **Investment and Portfolio Analysis**, John Wiley Sons, Inc. New York, 1972, p. 80

² İç verim oranının matematiksel tanımı şöyledir :

$$P_0 = \sum_{t=1}^n \frac{D_t}{(1+i)^t} + \frac{P_n}{(1+i)^n}$$

³ Geometrik verim oranının matematiksel tanımı şöyledir :

$$i_g = \sqrt[n]{\prod_{t=1}^n \frac{D_t + P_t}{P_t - 1}}$$

ramı oluşturmuştur. FORTRAN V bilgisayar diliyle hazırlanan bu program, iç verim oranlarını 10 toleransla hesaplayabilmektedir. Araştırmada elde tutma dönemlerinin birimi bir yıl olarak alınmıştır. ETK'nin değeri hesaplanırken yalnız dividendlar ve sermaye kazançları gözönüne alınmış, rüçhan haklarının satışından elde edilebilecek kazançlar ihmal edilmiştir. ETK değerleri enflasyon etkisinden arındırılmıştır. Araştırmaya konu olan 23 hisse senedinin ETK değerleri her hisse senedi için ayrı ayrı hesaplandığı gibi, Türk sermaye piyasasının Genel durumunu yansıtmaya amacıyla 23 hisse senedinin ETK değerlerinin tartılı ortalaması da hesaplanmıştır. Tartılı ortalama hesaplarında şirketlerin ödenmiş sermayeleri tartı olarak alınmıştır.

1970 - 1975 yılları arasındaki 15 elde tutma döneminde 23 hisse senedinin sağladıkları kârlılık hiç bir trende sahip değildir. Toplam 345 ETK değeri % —37 ile % 178 arasında geniş bir aralığa yayılmıştır ki bu da hisse senetleri kârlılığının belirsizlik derecesinin oldukça büyük olduğuna işaret etmektedir. 23 hisse senedinin toplam 345 elde tutma döneminde 57 elde tutma döneminin ETK'nin değeri % 0'ın altına düşmüş, 30 elde tutma döneminin ETK değeri ise % 50'nin üzerine çıkmıştır. Tablo II 345 ETK değerinin dağılımını göstermektedir. Bu tablodan da anlaşılacağı gibi hisse senetlerine kısa vadeli yatırımların kârlılığı büyük sapmalar kaydederken, elde tutma dönemleri uzadıkça kârlılık istikrar kazanmakta ve % 14 civarında oluşmaktadır.

Araştırmaya konu olan 23 hisse senedinin elde tutma kârlılıkları ortalama-sı Tablo III'de matris halinde sunulmuştur. Matrisin dikey eksenini elde tutma dönemi başlarını, yatay eksenini ise elde tutma dönemi sonlarını göstermektedir. Elde tutma dönemi başından çizilen yatay ve elde tutma dönemi sonundan çizilen dikey çizgilerin kesiştiği noktada ETK değeri bulunmaktadır.

Tablo III incelendiğinde, araştırma sonuçlarının Türk sermaye piyasasının 1970 - 1975 yılları arasındaki tecrübelerine paralel bulgular ortaya koyduğu görülecektir. Söz konusu tarihler arasında Türk sermaye piyasasında en yüksek ortalama ETK 1972 - 1973 ve 1974 - 1975 dönemlerinde sağlanmıştır. 1972 - 1973 elde tutma döneminde ETK'nin % 32 gibi yüksek bir düzeyde gerçekleşmiş olmasının temelinde bu dönemde şirketlerin halka açılmasının yoğunlaşması nedeni yatar. Bu dönemde halka açılan şirketlerin hisse senetleri karşısında kendi hisse senetlerini cazip kılmak amacıyla diğer şirketler yüksek dividend dağıtmaya özen göstermişlerdir. 1974 - 1975 elde tutma döneminde araştırmaya konu olan 23 hisse senedinin ortalama ETK değeri % 33'e varmıştır. 1974 - 1975 döneminde sanayi kuruluşlarının verimli bir faaliyet dönemi geçirmeleri, enflasyonun yüksek düzeylere varması ve 1975 yılı başlarında piyasaya çıkarılan paraya çevrilebilir tahviller karşısında hisse senetlerinin çekiciliğini korumak için dağıtılan yüksek dividendlar, bu dönemde ETK değerinin % 33'e ulaşmasının başlıca nedenleridir. 1970 - 1975 yılları arasında 23 hisse senedinin en düşük ortalama ETK değeri, 1973 - 1974 yılında kaydedilmiştir. Gerek Kıbrıs Barış Harekâtı'nın yarattığı belirsizlik koşulları karşısında serbest piyasada hisse senetleri talebinin azalmasından kaynaklanan düşük sermaye kazançları, gerekse sanayi kuruluşlarının geçirdiği verimsiz dönemin doğurduğu düşük dividendlar, 1973 - 1974 elde tutma döneminde ortalama ETK'nin % 7'e kadar düşmesine neden olmuşlardır.

Tablo : 1

İNCELENEN HİSSE SENETLERİNİN AİT OLDUĞU ŞİRKETLER

1. Akçimento	12. Mensucat Santral
2. Aslan Eskihisar	13. Pımaş
3. Çukurova Elektrik	14. Polylen
4. Deva	15. Rabak
5. Goodyear	16. Sınai Kalkınma
6. Gübre Fabrikaları	17. Sıfaş
7. İş Bankası	18. Sunia
8. İstanbul Porseleni	19. T. Demir Döküm
9. İzocam	20. Şişe Cam
10. Koruma Tarım	21. Siemens
11. Makina Takım	22. Yapı Kredi Bankası
	23. Ytong

TABLO II — 1970 - 1975 YILLARI ARASINDA ETK DEĞERLERİNİN DAĞILIMI

ETK (%)	ELDE TUTMA DÖNEMİ				
	1 YIL	2 YIL	3 YIL	4 YIL	5 YIL
- 40 — - 30	1				
- 30 — - 20	6	1	2		
- 20 — - 10	8	7	2	2	1
- 10 — - 5	5	4	1	1	
- 5 — 0	7	3	3	2	1
0 — 5	6	10	5	5	5
5 — 10	7	9	12	8	4
10 — 15	11	15	13	9	4
15 — 20	14	11	8	5	1
20 — 25	11	4	11	7	5
25 — 30	9	10	5	5	1
30 — 40	9	5	3		
40 — 50	3	8			
50 — 75	8	2	4	2	1
75 — 100	7	3			
100 — 150	2				
150 — 175					
175 — 200	1				

TABLO III — ETK MATRİSİ (%)

		Dönem Sonu					
		1970	1971	1972	1973	1974	1975
Dönem Başı	1970	0	11	13	17	13	13
	1971			22	26	16	17
	1972				32	15	15
	1973					7	12
	1974						33
	1975						0

EK - A

1970 - 1975 YILLARI ARASINDA
% 50'den FAZLA ELDE TUTMA KARLILIGI
SAĞLIYAN HİSSE SENETLERİ

ELDE TUTMA KARLILIGI	HİSSE SENEDİ	ELDE TUTMA DÖNEMİ	ELDE TUTMA KARLILIGI	HİSSE SENEDİ	ELDE TUTMA DÖNEMİ
% 50	POLYLEN	1970 - 1972	% 72	ÇUKUROVA ELEKTRİK	1972 - 1973
% 51	KORUMA TARIM	1972 - 1975	% 74	KORUMA TARIM	1970 - 1973
% 56	GÜBRE FAB.	1974 - 1975	% 75	KORUMA TARIM	1970 - 1972
% 57	ASLAN ESKİHİSAR	1972 - 1973	% 76	KORUMA TARIM	1972 - 1973
% 58	KORUMA TARIM	1970 - 1974	% 77	MENSUCAT SANTRAL	1970 - 1971
% 59	PİMAŞ	1972 - 1975	% 79	ÇUKUROVA ELEKTRİK	1974 - 1975
% 59	KORUMA TARIM	1970 - 1975	% 80	KORUMA TARIM	1974 - 1975
% 59	MAKİNA TAKIM	1973 - 1974	% 84	GÜBRE FABRİKALARI	1972 - 1973
% 60	MAKİNA TAKIM	1970 - 1971	% 85	PİMAŞ	1972 - 1974
% 62	RABAK	1970 - 1971	% 87	POLYLEN	1971 - 1972
% 64	SUNTA	1973 - 1975	% 94	RABAK	1974 - 1975
% 67	KORUMA TARIM	1971 - 1974	% 98	KORUMA TARIM	1971 - 1973
% 67	KORUMA TARIM	1971 - 1975	% 128	KORUMA TARIM	1971 - 1972
% 69	PİMAŞ	1973 - 1974	% 139	PİMAŞ	1972 - 1973
% 70	AKÇİMENTO	1972 - 1973	% 178	SUNTA	1974 - 1975

EK - B

1970 - 1975 YILLARI ARASINDA
% 0'dan AZ ELDE TUTMA KARLILIGI SAĞLIYAN
HİSSE SENETLERİ

ELDE TUTMA KARLILIGI	HİSSE SENEDİ	ELDE TUTMA DÖNEMİ	ELDE TUTMA KARLILIGI	HİSSE SENEDİ	ELDE TUTMA DÖNEMİ
- 1 %	T. DEMİR DÖKÜM	1971 - 1972	- 11 %	T. DEMİR DÖKÜM	1973 - 1975
- 1 %	MAKİNA TAKIM	1971 - 1975	- 12 %	YTONG	1970 - 1971
- 1 %	MAKİNA TAKIM	1972 - 1974	- 12 %	T. DEMİR DÖKÜM	1970 - 1973
- 2 %	PİMAŞ	1971 - 1972	- 12 %	T. DEMİR DÖKÜM	1972 - 1975
- 2 %	T. S. K. B.	1970 - 1971	- 13 %	YTONG	1971 - 1972
- 2 %	T. DEMİR DÖKÜM	1972 - 1974	- 13 %	YTONG	1974 - 1975
- 3 %	SUNTA	1973 - 1974	- 14 %	T. DEMİR DÖKÜM	1970 - 1971
- 3 %	T. S. K. B.	1971 - 1974	- 14 %	T. DEMİR DÖKÜM	1972 - 1973
- 3 %	MENSUCAT SANTRAL	1972 - 1973	- 14 %	GOOD-YEAR	1970 - 1972
- 3 %	GOOD YEAR	1970 - 1973	- 14 %	ASLAN ESKİHİSAR	1970 - 1972
- 4 %	T. DEMİR DÖKÜM	1971 - 1974	- 14 %	AK ÇİMENTO	1970 - 1971
- 4 %	T. S. K. B.	1970 - 1974	- 15 %	SUNTA	1970 - 1972
- 4 %	DEVA HOLDİNG	1974 - 1975	- 16 %	SUNTA	1971 - 1972
- 5 %	T. ŞİŞE CAM	1970 - 1972	- 16 %	SUNTA	1972 - 1974
- 6 %	SUNTA	1970 - 1971	- 16 %	MAKİNA TAKIM	1974 - 1975
- 7 %	T. DEMİR DÖKÜM	1970 - 1974	- 19 %	SUNTA	1970 - 1974
- 7 %	MAKİNA TAKIM	1971 - 1972	- 21 %	T. DEMİR DÖKÜM	1974 - 1975
- 8 %	İST. PORSELEN	1974 - 1975	- 21 %	SUNTA	1971 - 1974
- 8 %	T. S. K. B.	1972 - 1973	- 22 %	SUNTA	1970 - 1973
- 8 %	T. DEMİR DÖKÜM	1970 - 1972	- 22 %	SUNTA	1972 - 1973
- 8 %	YUTONG	1970 - 1971	- 26 %	SUNTA	1971 - 1973
- 9 %	MAKİNA TAKIM	1972 - 1975	- 26 %	T. S. K. B.	1973 - 1974
- 10 %	GÜBRE FAB.	1973 - 1974	- 27 %	GOOD-YEAR	1970 - 1971
- 11 %	T. DEMİR DÖKÜM	1970 - 1975	- 29 %	MAKİNA TAKIM	1972 - 1973
- 11 %	T. DEMİR DÖKÜM	1971 - 1973	- 29 %	ÇUKUROVA ELEKTRİK	1973 - 1974
- 11 %	T. DEMİR DÖKÜM	1971 - 1975	- 37 %	ASLAN ESKİHİSAR	1970 - 1971

ULUSLARARASI PARA BİRİMİNE ÖRNEK : ÖZEL ÇEKİŞ HAKLARI

Doç. Dr. Gül Günver TURAN
(İ.Ü. İktisat Fakültesi)

1969 yılında Uluslararası Para Fonu Anasözleşmesi'ne getirilen yeniliklerden bir tanesi Özel Çekiş Hakları ve bu hakların işlem gördüğü Özel Çekiş Hesabıdır. Fon'un kararıyla yaratılan, konvertibilitesi olmayan, Fon üyelerinin kabulüyle geçerlilik kazanan bu yeni uluslararası likidite özel çekiş hakları adıyla anılmaktadır. Bu hakların tahsisi, kullanımı ve iadesi ise Fon Özel Çekiş Hesabı içerisinde yer almaktadır.

Her Fon üyesinin bu hesaba katılma zorunluğu yoktur. Bahamalar, Bahreyn, Bengaldeş, Birleşik Arap Emirlikleri, Etiyopya, Formoza, Katar, Kuveyt, Libya, Lübnan, Portekiz, Singapur, Suudi Arabistan uygulama dışında kalmışlardır. Fon iştirakçilere Fon Genel Hesabındaki kotalarının belirli bir oranı tutarında özel çekiş hakkı (ö.ç.h.) yaratmıştır. İlgili üye ülke genellikle bu hakları ihtiyaç duyduğu bir dövizin temin etmek üzere kullanır. Para Fonu'nun tahsis ettiği bu haklar sadece Fon'un uygun bulunduğu resmî hüviyetli kuruluş, ya da şahıslarca kullanılabilir. Ö.ç.h.'na katılmış olanların birbirleriyle anlaşarak, ya da Fon tarafından seçilmiş iştirakçilerle ö.ç.h. karşılığında döviz alımında bulunmaları yanısıra, bazı hallerde de bu haklar Fon Genel Hesabı ile ilgili işlemlerde (*) kullanılabilmekte, istenilirse ilgili üyenin uluslararası rezervleri arasında da tutulabilmektedir.

1 Mayıs 1976 - 30 Nisan 1977 arasında toplam ö.ç.h. tahsisi 9.314.835.000 ö.ç.h. değerindeydi. Bu tutarın 435,815,000 ö.ç.h. iştirakçiler arasındaki alımlarda, 789,402,000 ö.ç.h. ise iştirakçilerin Fon Genel Hesabı ile ilgili işlemlerinde kullanılmıştır. Türkiye aynı tarihlerde 50,307,000 ö.ç.h. tutarındaki tahsisinin 20,441,000 ö.ç.h. nı Fon Genel Hesabı ile ilgili işlemlerde kullanmıştır (*). ö.ç.h.'nin toplam rezervler içindeki payı ise bugüne dek pek ufak olmuştur. 1976 yıl sonu itibarıyla Fon üyelerinin toplam rezervlerinin % 15.9'unu altın % 72.2'sini döviz, % 3.9'unu ö.ç.h. ve % 8'ini Fon içerisindeki rezervler (°) oluşturmuştur. 1976 yıl sonunda Türkiye için oranlar ise şöyledir: Altın % 12.9, döviz % 85.2, ö.ç.h. % 1.9 (*).

Fon'un yeni bir likidite kaynağı olarak geliştirmiş olduğu bu uygulama zaman içerisinde bir değer ölçüsü olma niteliğini kazanmıştır. Şöyle ki dolar ile ifade edilen değerlerin, örneğin uluslararası sigorta primlerinin, doların değer kaybına uğrayışı ile zararlarına yol açması üzerine, bu değerler ö.ç.h. ile ifade edilmeye başlanmıştır.

1971 öncesinde bir ö.ç.h. 0,888671 gram saf altın değerindeydi. Aynı dönemde bir A.B.D. dolarının altın karşılığı da 0,888671 gram saf altın olduğundan, bir ö.ç.h. ve bir dolar birbirine eşitti. 1971 dolar devalüasyonu ile bu eşitlik bozulmuştur. Ö.ç.h.'nin altın değeri aynı kaldığından 1971 dolar devalüasyonundan sonra 1 ö.ç.h. = 0,888671 gram saf altın = 1.085714 dolar olmuştur. 1973 dolar devalüasyonu ile bu eşitlik şöyle değişmiştir: 1 ö.ç.h. = 0,888671 gram saf altın = 1.20635 dolar. Doların sürekli değer kaybetmesi ve aynı zamanda

bu hakları altın gibi bir meta ile ifade edilmesinin sakıncalı görülmesi üzerine, Fon Yönetim Kurulu 13 Haziran 1974'te ö.ç.h.'nin değerinin hesaplanışını yeniden düzenlemiştir. Bu yeni karar uyarınca dünya ihracatındaki payları % 1 ve daha fazla olan Fon üyelerinin paralarının oluşturdukları bir ağırlıklı değerler toplamı ö.ç.h.'nin değerini belirleyecektir. Temmuz 1974'te on altı ülke : A.B.D., Almanya, İngiltere, Fransa, Japonya, Kanada, İtalya, Hollanda, Belçika, İsveç, Danimarka, Norveç, Avustralya ve Güney Afrika bu sınıflamanın gerektirdiği şarta sahipti. Bu on altı ülke parasının bir ö.ç.h. içerisindeki yüzde olarak payı, ve bu yüzdenin karşılığı olan ulusal para miktarı Tablo 1'de gösterilmiştir. Bir ö.ç.h.'nin değerinin on altı ülkenin parasına dayandırılarak belirlenmesi aşağıdaki gibi gerçekleşmektedir.

Tablo 1

	(a) Paraların % payı	(b) Yüzdenin karşılığı olan ulusal para tutarı	(c) 30.6.1977 de dolara göre kur	(d) 30.6.1977 de (b) nin dolar olarak değeri
A.B.D.doları	33	0.40	1	0.40
Alman markı	12,5	0.38	2.338	0.1625
İngiliz lirası	9	0.045	0.581327	0.7740
Fransız frangı	7,5	0.44	4.91925	0.8944
Japonya yeni	7,5	26.0	267.7	0.09712
Kanada doları	6,0	0.071	1.0599	0.06698
İtalyan lirası	6,0	47.0	384.775	0.05312
Hollanda florini	4,5	0.14	2.4725	0.05662
Belçika frangı	3,5	1.16	36.035	0.04440
İsveç kronu	2,5	0.13	4.3985	0.02955
Danimarka kronu	1,5	0.11	6.0295	0.01824
Norveç kronu	1,5	0.099	5.315	0.01862
Avustralya doları	1,5	0.012	0.896485	0.01338
İspanya pesetası	1,5	1.1	69.60	0.01580
Avusturya şilingsi	1,0	0.22	16.585	0.01326
Güney Afrika randı	1,0	0.0082	0.869565	0.00943
Toplam	---	---	---	1.16589

Kaynak : (a) ve (b) sütunları için : I.M.F., Annual Report 1974,
Washington D.C., 1975.

(c) sütunu için : I.M.F., Annual Report 1977,
Washington D.C., 1978

Soruna ilkin A.B.D. doları açısından eğilelim. Doların dünya piyasasındaki önemi nedeniyle doların ö.ç.h. içindeki payı % 33 olarak saptanmıştır. Bu oran A.B.D. ihracatının dünya ihracatındaki payından daha büyüktür. Temmuz 1974 te 1 ö.ç.h. = 1.20635 dolardır. 1.20635'in % 33'ü ise 40 senttir. Demek oluyor ki bir ö.ç.h.'nin içinde doların payı 40 sent kadardır. Diğer taraftan Tablo 1'de görüldüğü üzere mark'ın payı % 12.5'tur. Bunun mark olarak değeri 0.38 marktır. Bu değeri (0.38'i) bulmak için ö.ç.h.'nin Temmuz 1974'teki mark olarak değeri bulunur ve bunun % 12.5'i alınır. Aynı işlem geriye kalan on dört ülke parası için yürütüldüğünde Tablo 1 sütun b deki ulusal para ile ifade edilen değerler elde edilir.

30.6.1977 tarihinde bir ö.ç.h.'nin, örneğin dolar olarak değeri hesap edilmek istendiğinde, ilk aşamada bu on altı paranın dolar olarak piyasa kurları bulunur. (Bkz. tablo 1, sütun c). İkinci bir aşamada Fon'un temel olarak tuttuğu ve Tablonun b sütununda belirlenen değerler bu piyasa kurları üzerinden dolara çevrilir ve toplanır. (Bakz. Tablo 1 sütun d). Örneğin 30.6.1977 tarihinde 1 Alman markı 2.338 dolara eşittir. Markın ö.ç.h. içindeki payı 0.38 marktır. 0.38 mark ise 30.6.1977 tarihinde 0.1625 dolara eşittir. Benzer işlemler diğer paralar için yürütüldüğünde ve bu değerler toplandığında 30.6.1977'te 1 ö.ç.h. = 1.16589 dolar bulunur. Para Fonu bu hesabı hergün yapmaktadır.

Ö.ç.h.'ni bu on altı para birimi dışındaki paralar ile ifade etmek daha basit bir işlem gerektirir. Örneğin 29 Mart 1978 tarihinde bir ö.ç.h.'nin kaç Türk lirası ettiğini bulmak için ö.ç.h.'nin dolar ile ifadelenen değerini resmi kur üzerinden T.L.'sına çevirme kâfidir. 29.3.1978'te 1 ö.ç.h. = 1.23657 dolar ve bir dolar resmi kur üzerinden 25.50 T.L.'dir. 1.23657 doların T.L. olarak değeri 31.532535 T.L.'dir. Demek ki 1 ö.ç.h. = 31.53 T.L.'dir.

Para Fonu gerekli bulunduğu durumlarda ö.ç.h.'nin değerinin hesaplanışında yer alan ülkelerde ve tesbit ettiği oranlarda değişiklikler yapabilmektedir. Fon

Tablo 2 (% olarak)

A.B.D. doları	33	Suudi Arabistan riyali	3
Alman markı	12,5	İsveç Kronu	2
Japon yeni	7,5	İran riyali	2
Fransız frangı	7,5	Avustralya doları	1,5
İngiliz lirası	7,5	İspanya pesetası	1,5
İtalyan lireti	5	Norveç kronu	1,5
Hollanda florini	5	Avusturya şilingi	1,5
Kanada doları	5		
Belçika frangı	4		

Kaynak : IMF, IMF Survey, Washington D.C., 3 Nisan 1978

1 Temmuz 1978'de geçerli olmak üzere yeni bir düzenleme getirmiştir. Buna göre on altı ülke içerisinde yer alan Güney Afrika ve Danimarka yerlerini İran ve Suudi Arabistan'a⁽⁵⁾ bırakmıştır. Bu ülke paralarının ö.ç.h. içinde sahıpl oldukları yüzde Tablo 2'de gösterilmiştir. Bu yüzdelerin karşılığı olan ulusal para değeri ise 30 Mart 1978 - 30 Haziran 1978 arasında ö.ç.h.'nin bu paralar ile ifadelenen ortalama değerleri esas alınarak düzenlenecektir. Ö.ç.h.'nin değerinin saptanmasında uygulanan yöntem dünya ticaretindeki payları itibarı ile on altı sırayı alan ülkelere herhangi birinin parasının değerindeki değişmelere karşı sınırlı bir duyarlılığa sahiptir. Dolayısıyla, şiddetli dalgalanmalardan korunmuş olduğundan, uluslararası ticaretin daha güvenli bir ortamda yapılabilmesine katkıda bulunmaktadır.

(1) Fon'daki işlemler Fon Genel Hesabı ve Fon Özel Çekiş Hesabı içerisinde yer alır. Fon Genel Hesabı ile ilgili işlemlerden anlaşılın üye ve Fon arasındaki transfer işlemleri, alımlar ve geri alımlar, faiz ödemeleri, diğer bedeller, v.s.'dir.

(2) I.M.F., Annual Report 1977. Washington D.C., 1978.

(3) Fon içindeki rezervden üye ülkelerin Fon'a yatırmış oldukları altından ileri gelen alacaklar ile Fon'un aldığı borç ve üyelere tahsis etmek üzere kullandığı diğer üye paralarının tutarı anlaşılır.

(4) I.M.F., International Financial Statistics, Washington D.C., Mayıs 1978.

(5) Suudi Arabistan riyalinin ö.ç.h.'nin hesabında kullanılması bu ülkenin Fon Özel Çekiş Hakkı Hesabına katılmamış olmasıyla tezat teşkil etmez. Fon'un tahsis ettiği bir yeni likidite kaynağını kullanmak başka, belirli kıymetleri bu ortak değer ölçüsüyle ifade etmek başka şeylerdir.

**TÜRKİYE
EMLAK KREDİ
BANKASI**

EVİNİZİN BANKASI
HERKESİN BANKASI

**MODERN ŞEHİRCİLİK
MODERN MİMARİ
MODERN KONUT VE
HER TÜRLÜ
BANKACILIK
HİZMETLERİ**

..fidan.. titiz seçimin özel lezzeti..

..yıllardır domates
yetiştiririm, bizim
evde bile fidan salçası
kullanılıyor...
En olgun ve dolgun
domatesler
Fidan için seçilir."

Diğer fidan çeşitleri:
sebze konserveleri... reçeller...
marmelatlar... kompostolar...

FIDAN... YAŞATILAN TAZELİK..

duvarlarınızın
vazgeçilmez
dostu

ÇANAKKALE SERAMİK fayansları

banyo
ve mutfagınız
için

sihhî

ucuz

dayanıklı

temiz

modern

renkli

KE

Çanakkale Seramik Fabrikaları A.Ş.

Karaköy, Tersane Caddesi, Hediye Sokak No. 4-6 Tel.: 43 03 55 (5 hat)

Sosyalist Ekonomilerde Pazar ve Plânlama Arasındaki Bütünleşme Eğilimleri

Doç. Dr. Kutlu MERİH
İ.Ü. İşletme Fakültesi

1917'de ilk sosyalist devletin gerçekleşmesi ile beraber, sosyalist bir düzende pazar mekanizmasının ve ekonomik planlamanın rolü en temel tartışma konularından biri olagelmıştır. Merkez plânlamanın kurumsal olarak var olduğu bir ekonomik düzende optimum kaynak dağılımı ve ekonomik süreçlerin koordinasyonu problemi sosyalist olmayan ülkelerin ekonomistleri tarafından da büyük bir ilgi görmekte ve tartışmaya, güçlü ve uygulanabilir katkılarda buldukları gözlenmektedir. Bu tartışmaların, sosyalist ekonomilerin geleneksel kurumsal yapısını değiştirmeye zorlayacak düzeye ulaşması (1), bu ekonomilerde plânlama süreci ile pazar ilişkilerinin incelenmesini ilginç hale getirmektedir. Bu çalışmada sosyalist ekonomi olarak, yapıları diğerlerine nazaran daha kurumsallaşmış olan Rusya ve Doğu Avrupa ülkeleri düşünülmektedir. Bu ülkelerdeki geçmiş uygulama incelendiğinde, plân ve pazarın farklı oranlarda olmakla beraber daima bir karışım halinde kullanıldığı gözlemlenmektedir. Bu iki mekanizmanın ayrıntılarının ve bunların karşılıklı etkileşimlerinin kısaca incelenmesinin, sosyalist ekonomi sürecinin ve bunun geleceğinin kavranmasında yararlı olacağı kanısındayız. Burada, Batılı gözlemcilerin sosyalist ekonomiler üzerine yaptıkları araştırmalara ve sosyalist

ülke ekonomistlerinin Batı dillerine çevrilen yayınlarına dayanarak, plân ve pazar ilişkilerini kısaca açıklamaya çalışacağız.

Sosyalist Plânlamanın Temelleri

Sosyalist ülkelerde «planlama» oldukça geniş bir anlam taşımaktadır. Bir tanım (2) «... üretim, dağıtım, yatırım ve tüketimi kapsayan ekonomik süreci yönetme sistemi. Plânlamanın özü, ekonomik hedeflerin saptanması ve bunların gerçekleşmesidir. Bu süreç özellikle üretim araçlarının ve emeğin farklı kullanımlar için tahsisini kapsar. Bu şekli ile planlama, milli gelirin maksimum büyümesi ve sosyal ihtiyaçların maksimum sağlanmasını gerçekleştiren ekonomik stratejinin bir aracıdır» olarak verilmektedir.

Sistem bir Merkez Planlama otoritesinin varlığını öngörür. Bu kurum genellikle Devlet Planlama Komisyonu (DPK) adı ile bilinir. Bunun başkanı kabine üyelerinden biridir. (Yugoslavya Harf.) DPK

-
- (1) K. Merih (10)
(2) S. Wilczynsky (14) S. 33

nun esas olarak aşağıdaki görevlerden sorumlu olduğu görülmektedir.

- (a) : Plânlama kararlarını etkileyen ekonomik muhasebenin kurallarını belirlemek,
- (b) : Plânlanan dönemde erişilmesi gereken hedeflerin ve bunların ölçüklerini belirlemek,
- (c) : Plânın iç tutarlılığını sağlamak ve uygulama ile koordine etmek,
- (d) : Plânın gerçekleşmesi için uygun yöntemleri belirlemek,
- (e) : Değişen şartlar karşısında plâni gözden geçirip, yenilemek.

DPK, Parti tarafından önerilen makrososyal hedefler ve öncelikler çerçevesinde çalışmak zorundadır. Bu şekilde plânlamanın sağladığı sonuçların kapalı olarak sosyal ihtiyaçları ve hedefleri kapsadığı varsayılmaktadır.

Plânlama teknolojisinde, bir plânın kapsadığı zaman birimi «Plânlama ufku» olarak adlandırılmaktadır. Plânlama ufku esas olarak plânın amacı ve içeriğini belirler. Uzun dönem veya «perspektif» plânlar (15-20 yıllık) ulusal boyutlarda yapısal değişimleri öngörür. Orta süreli plânlar, beş ve altı yıllık süreleri kapsar ve farklı sektör ve işletmelerde üretim hızı ve kapasitenin değişimi ve yatırım kaynaklarının dağıtımı ile ilgilendirilir. Yıllık plânlar ise esas olarak bir yıl içinde üretilecek mal ve hizmetlerin belirlenmesi, dağıtımı ve fiyatlanmasını kapsarlar. Sosyalist ekonomilerin başlangıç dönemlerinde yıllık plânların özel bir öneme sahip olduğu gözlenmektedir. Plân teknolojisi ile ilgili tartışmaların gelişmesi ve bunun sonucu olarak pazar mekanizmasına duyulan güvenin artması ile ağırlık giderek orta dönemli plânlara kaymaktadır.

Genel olarak plânlamanın ufku genişledikçe hedefler daha az zorlayıcı olmaktadır. Ayrıca bazı sosyo ekonomik yatırımların gerçekleşme dönemlerinin yıllara yayılması koordinasyon zorlukları-

na yol açmaktadır. Bu sorunlara çözüm olarak henüz gelişme safhasında olan «sürekli plânlama» yöntemi önerilmektedir (3). Burada orta dönemli plânlar belirli bir yıl sonunda kapatılmayıp sürekli olarak uygulama sonuçlarına göre yenilenirler. Bu sistemin bir mahzuru, kaynaklarının zaman üzerinde dağılımına ışık tutacak gölge fiyatların belirlenmesini engellemesidir.

Plânın ayrıntıları doğal olarak farklı bakanlıklarla yakın bir işbirliği içinde belirlenmektedir. İcracı ekonomik birimlerin rolü merkezçillik derecesine göre değişmektedir. Uygulamada son gözlenen eğilim merkezçillikten «aşağıdan plânlama» yöntemine geçiştir. Buna göre ekonomik birimler plânlama sürecinde ve uygulamada kendi görüş ve yorumları doğrultusunda karar verme sürecine katılabilmektedir.

Merkezkaç plânlama sisteminde merkez plân oldukça bağımsız olan işletmeler arasındaki sözleşmelere dayanmaktadır. Bu bir çeşit «yatay plânlama» olarak düşünülebilir. Burada sözleşmeler merkez tarafından kontrol edilir ve gerekirse yeniden düzenlenir. Bu plânlama sistemi en liberal şekli ile Yugoslavya'da uygulanmakta ve Bulgaristan, Çekoslovakya, Doğu Almanya ve Macaristan'da bu doğrultuda gelişmeler gözlenmektedir.

Plân hazırlandıktan sonra gerekli bürokratik süreçten geçerek uygulama sürecine girer. Burada plân ilgili ekonomik örgütlerin sorumluluğuna devredilir ve direktifler, yönetmelikler, yol gösterici ilkeler ve teşvikler aracılığı ile uygulamaya konur.

Merkez plânda zorunlu hedeflerin konusu olan ürün sayısının oldukça azaldığı belirtilmektedir (4). Örneğin bunla-

(3) J. Kornal (8) S. 13

(4) J. Wilczynsky (14) S. 35

rın sayısı Çekoslavakya'da 1967 öncesi 1500 dolayında iken 1970'lerde altmışa, Doğu Almanya'da seksene ve Bulgaristan'da yüz yirmiye indirgenmiştir. Benzer olarak işletmelere yön veren komutsal göstergelerin sayısı da büyük ölçüde azalmıştır ve üretimin toplam değeri, temel ürünlerin üretim hacmi, yatırımların seviyesi, merkezden tahsis edilen hammadde ve parçaların miktarı ve kullanılabilir döviz miktarı gibi birkaç kaleme indirgenmiştir.

Plân gerçekleştirilebilmek için kendi içinde tutarlı olmalıdır. Bu şart, sosyalist ekonomilerde geleneksel olarak geliştirilen ve «fizik dengeler» veya «sektörlerarası dengeler» sistemi olarak bilinen bir tür muhasebe sistemi ile sağlanır (5). Bu yönteme göre milli ekonominin genel dengesi, tutarlanması gereken aşağıdaki akımlardan oluşmaktadır.

- 1) Üretim, tüketim ve birikim,
- 2) Milli gelirin birincil, ikincil ve sonul dağılımı,
- 3) Kişisel gelir ve harcama düzeyi,
- 4) Üretken kesimde ve diğer kesimlerde yatırıma ayrılan sabit ve değişken kaynaklar,
- 5) Emek kaynaklarının kullanımı,

Sosyalist sisteme geçiş döneminde geliştirilen ve bu dönemin şartları içinde bazı yararları da görülen bu sistem ekonominin karmaşıklaşması ve olgunlaşması ile yetersiz olmaya başladı. Bugün bir sosyalist ekonominin dayandığı temel plânlama yöntemi olmakla beraber (6) ileri sürülen matematik ve sibernetik tekniklerin giderek daha güvenilir hale gelmesi ile bazı direnişlere rağmen etkisini kaybetmektedir (7).

Matematik yöntemlerin giderek plânlama teknolojisinde uygulama alanı bulması yanında bilgisayar teknolojisinde gözlenen güçlü gelişmeler ve bunların 1960'lardan sonra sosyalist ekonomilerde yaygınlaşmaya başlaması (8), materyal

denge muhasebesine dayanan geleneksel plânlama yöntemlerinden optimum kaynak dağılımına dayanan matematik plân yöntemlerine geçmeye olanak sağladı. Bu sürecin, kısa zamanda kaydedilen büyük başarıların desteği ile giderek hızlandığı gözlenmektedir. Matematik optimizasyon problemlerinin temel bir özelliği olan «dualite» yani değerler ve miktarlar arasında sürekli olarak sağlanan denge, bir plânlama tekniğinden doğul olarak beklenen çıktı maksimizasyonuna karşı girdi minimizasyonunu otomatik olarak gerçekleştirmektedir. Bunun ise bir plânlama yöntemi için vazgeçilemeyecek bir üstünlük olduğu açıktır.

Dengelerin fizik birimler cinsinden sağlanması halinde plânlama süreci bir fiyat mekanizmasına ihtiyaç duymamaktadır. Bununla beraber bir ekonominin fizik dengeleri fiyat yardımı olmadan sağlanabildiği halde optimum kaynak dağılımı bir fiyat kavramını zorunlu olarak gerektirmektedir. Etkin çalışan bir pazar mekanizmasının olmayışı yanında, sistemin Marksist değer teorisine ideolojik olarak bağımlı olması sebebi ile sosyalist ekonomilerde fiyatlama problemi sürekli bir bulanıklık taşımaktadır. Fiyatlama konusunda rasyonel bir taban oluşturmak için, optimal plânlama savunucuları (Bu okul Rusya'da «Ekonomik Sibernetisyenler» olarak bilinmektedir) makroekonomik öceklerde analitik olarak hesaplanmış fiyatların uygulanmasını önermektedir (9) (10). Ekonomik Sibernetisyenlere göre, bilgisayarlar ve modern matematik yöntemler yardımı ile, farklı kaynak dağılımı hedeflerini ger-

(5) M. Ellman (3) Bl. 6

(6) Gosplan (6) : Bl. 3 - Bl. 5

(7) K. Merih (10)

(8) H. S. Levine (7) : Giriş

(9) N. P. Fedorenko (5) : Bl. 3

(10) O. Sıyk (13) S. 217

çekleyen plân modellerinden sağlanacak fırsat maliyetleri yardımı ile bütün ekonomiyi kapsayacak bir optimum fiyat düzeyi elde edilebilir. Bu doğrultuda en geniş çalışma ve uygulamaların Macaristan'da gerçekleştirildiği gözlenmektedir.

Bu güne kadar bu doğrultuda gerçekleştirilen uygulamalarda tam bir plân optimizasyonunun pratik olanakların ötesinde olduğu ortaya çıktı. Sosyalist ekonomilerin kurumsal ve yapısal olanakları optimal plânlama için gerekli kalitede veri toplama, dağıtma ve işleme konularında henüz hazır değildi (11). Özellikle bilgisayarların kullanımındaki gecikme ve gerekli bilgisayar şebekesinin henüz gerçekleştirilememiş olması bunda önemli rol oynamaktadır. Bilgisayar sektöründe üretim hızı ve teknoloji henüz Batı standartlarına ulaşabilmiş değildir. Bununla beraber bu sahada çalışmaların yoğun bir şekilde sürdürüldüğü belirtilmektedir (12).

Pazar Mekanizmasında Gelişmeler

Serbest girişim ekonomilerinde pazar, bir ekonomik kurum olarak temel bir işlev görür ve bir anlamda ekonomik hesaplar yapan dev bir makine olarak düşünülebilir. Bu sistemde «Kapitalist Ekonomi», «Pazar Ekonomisi», «Serbest Girişim Ekonomisi» eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Bununla beraber serbest girişim ekonomileri tarihi, pazarın güvenilir bir hesap makinesi olmadığını ve doğru çalışması için sık sık müdahale edilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Kuramsal açıdan bakıldığında da pazar, sistemin kararlılığını sürdürecektir uygun geri besleme düzeneklerinden yoksundur ve müdahale olmaması halinde pozitif geri beslemeler ile dengesini kısa bir sürede kaybedebilir. Sistemin özelliği olarak bu müdahaleler pazara karşı değil fakat pazar aracılığı ile gerçekleştirilmektedir.

Sosyalist ekonomilerde pazar mekanizması çeşitli kapsamdaki plânlama olanakları ile büyük ölçüde ortadan kaldı-

rılmıştır. Üretim araçları için pazar hemen hemen tamamen yok edilmiştir. Bunun dışında sosyalist ekonomilerde pazarın bir bütün olarak tamamen yok edildiği söylenemez. Özel çaba ve olanaklar ile gerçekleştirilen küçük çaptaki tüketim malları için yere yer pazarlar daima çalışır durumdadır. Bu tür alışveriş kendi arz talep fiyatlarına göre gerçekleşmektedir.

Stokların yığılması, aşırı kuyrukların ortaya çıkması hattâ karaborsacılığın belirmesi gibi potansiyel sorunlar karşısında merkez otoriteler, sosyalleştirilmiş sektörlerde dahi pazarın çalışma kuralına karşı kayıtsız kalamamaktadırlar. Dengesizliklere karşı uygulanan yöntemler ise genellikle fiyatlarda ve gelirlerde ayarlamalar şeklinde olmaktadır.

Sosyalist ekonomilerde güncellenen ekonomik reform tartışmaları çerçevesinde pazar problemlerinin giderek farklı bir görünüm kazandığı gözlenmektedir. Pazar mekanizmasına özgü bir çok kategori sosyalist ekonomi çerçevesinde düşünülmekte ve var olanların etki alanı genişletilmektedir. Örneğin tüketici tercihlerine özen gösterilmekte, işletmelere karar verme yetkisi tanınmakta, kâr ve finansal kategoriler ekonomik süreçte işlev görmektedir (13). Sosyalist ekonomi kuramcıları Doğu Avrupa ülkelerinde üç tip pazarın bugün çalışır hale geldiğini ileri sürmektedirler (14).

- 1) Tüketim malları pazarı,
- 2) Finansal pazar,
- 3) Dış pazar.

Bunların dışında, diğer reformların yanında üretim araçları pazarının da geliştirilmesi ve şimdiden var olan yerlerde (Macaristan, Çekoslovakya, Polonya) genişletilmesi savunulmaktadır.

(11) J. Kornai (8) S. 13

(12) J. Wilczynsky (14) S. 41

(13) K. Merih (10) : S. 275

(14) J. Wilczynsky (14) : S. 42

Bir merkezci plan ekonomisinde pazarın işlevsel kapsamının genişletilmesi üç temel sorundan dolayı destek bulabilmektedir (15). İlk olarak, Marksgil fikirlerden esinlenen sosyalist ekonomiler dikkatlerini geleneksel olarak makro-ekonomik sorunlarda yoğunlaştırdılar ve mikro seviyede başarısızlıkla karşılaştılar. Üretim ve tüketim sürecinin mikro seviyedeki özellikleri, merkez planlamanın bu alanlarda en iyi sonuçlar sağlama-
masını yapısal olarak önlemektedir. Bu sahanın pazar güçlerinin işleyişine kısmen de olsa bırakılması kaçınılmaz bir zorunluk olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca mikroekonomik ayrıntıların çözümlenmesinin pazar mekanizmasına bırakılması planlamacıları gereksiz bir iş yükünden kurtarmış ve dikkatlerini uzun dönemli makro problemler üzerinde yoğunlaştırmalarına olanak sağlamıştır. Geçmişte planlamacıların aşırı yüklenme sonucu düşmekten kaçınamadıkları yargı ve tahmin hataları plânın uygulanması sırasında ekonomiyi önlenmesi güç şoklara maruz bırakmakta idi.

İkinci olarak pazar mekanizmasının işleyiş planlanmış kararların sürekli olarak denenmesi ve düzeltilmesi için yardımcı bir rol oynamaktadır. Özellikle yanlış kararlardan doğan dengesizliklerin önlenmesi ve şokların sönümlendirilebilmesi için pazar oldukça yararlı olanaklar yaratmaktadır.

Üçüncü olarak pazar, rekabet çerçevesi altında bir ekonomi disiplini yaratmakta ve üretimin ve dağıtımın giderek daha etkin hale gelmesine yardımcı olmaktadır. Bunun sonucunda tüketici tercihleri önem kazanmakta ve yanlış kararlardan doğacak israf azalmaktadır. Geçmiş uygulama, rekabet eksikliğinin,

satıcı pazarlarının sürmesine, enflasyonist baskının artmasına, ürün ve hizmetlerde kalite düşüklüğüne, ekonomide suistimal eğiliminin artmasına sebep olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak Sosyalist ekonomi kuramcıları hem geçmiş uygulamaların ışığında hem de matematik plânlama yöntemlerinin yardımı ile, derece farkı olmakla beraber pazar mekanizmasının sosyalist ekonomi süreci için yararı konusunda anlaşmış görünmektedirler (16). Artık sosyalizm ile pazar mekanizmasının bağdaşmaz olduğu düşüncesinden vazgeçilmek üzeredir. Üretim araçlarının sosyal mülkiyeti ve merkez plânlamalara temel kategoriler olarak kabul edilmekle beraber pazar mekanizmasından bunları destekleyici bir kategori olarak yararlanılmasının giderek yaygınlaştığı gözlenmektedir. Bununla beraber pazar mekanizmasına güvenilmesine karşı olanlar hata ettiklerini sürdürmektedirler. Pazarın isimsiz ve «anarşik» güçleri ortodoks sosyalistler tarafından ekonomik kötülüklerin temel kaynağı olarak görülmekte ve reformların yaygınlaştırılmasına karşı hâlâ etkili bir direniş sürdürülebilmektedir (17).

YARARLANILAN KAYNAKLAR :

- 1) Bor, Mikhail; *Aims and Methods of Soviet Planning*, Lawrence and Wishart, London 1967
- 2) Dunlop, Sohn ve Fedorenko, N.P.; *Planning and Markets: Modern Trends in Various Economic Systems* Mc Graw - Hill, N. Y. : 1969
- 3) Ellman, Michael; *Soviet Planning Today: Proposals for an Optimally Functioning Economic System* Cambridge University Press, London, 1972
- 4) Fedorenko, N.P.; «The Creation of the National Economic Planning System

(15) J. Wilczynsky (14) : S. 43

(16) J. Dunlop ve N. P. Fedorenko (2)

(17) K. Merih (10)

- and the Main Stages of Its Development»
Dunlop ve Fedorenko, a.g.e.,
S. 55 - 63
- 5) Fedorenko, N.P.: **Optimal Functioning System for a Socialist Economy** Progress Publishers, Moscow, 1974
- 6) Gosplan, **Soviet Economy Forges Ahead; Ninth Five - Year Plan 1971 - 1975** Progress Publishers, Moscow, 1973
- 7) Hardt, J.P. ve Levine, H.S.; **Mathematics and Computers in Soviet Economic Planning** Yale University Press, New Haven, 1967
- 8) Kornai, Janos; **«Models and Policy : The Dialogue Between Model Builder and Planner»** Blitzer, C.B. (Der.) **Economy-Wide Models and Development Planning** Oxford University Press, London, 1975
- 9) Kornai, Janos; **Mathematical Programming as a Tool of Socialist Economic Planning»** Nove ve Nuti, a.g.e. S: 475
- 10) Merih, Kutlu : **Matematik, Sibernetik ve «Sosyalist Ekonomi Kuramı'nın Evrimi»** İ.Ü. İşletme Fakültesi Dergisi, Cilt : 7 Sayı 1 Nisan 1978
- 11) Nemchinov, V: **Basic Elements of a Model of Planned Price Formation»** 1963, Nove ve Nuti a.g.e. S : 406
- 12) Nove, Alec ve Nuti, D.M. (Der.); **Socialist Economics** Penguin Books, Middx, 1972
- 13) Siyh, Ota; **Prices in the New Economic System in a Socialist Economy»** Dunlop ve Fedorenko; a.g.e. S : 217 - 228
- 14) Wi'czynsky, J; **The Economics of Socialism»** George Allen and Unwin, London, 1970

KUSKUSUZ YASANTINIZ İÇİN

İSTANBUL'DA
Beyoğlu - Şişli -
Kurtuluş ile

ANKARA

şubelerimizde

KİRALIK
KASALARIMIZ
HİZMETİNİZDE

TÜRKİYE
ÖĞRETMENLER
BANKASI

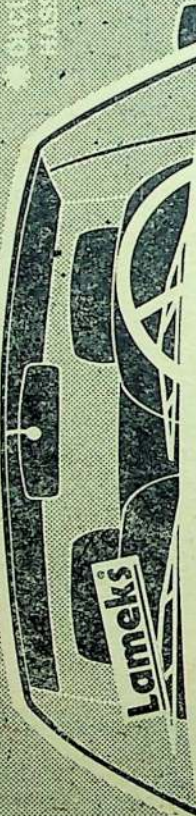
an-ka

**kalitede
güveneceğiniz
kablo**

Her türlü kablo imalatındaki başarısını kalitesi ve markasıyla belgeleyen AN-KA, 15 kV'a kadar yüksek gerilim ve her tip özel kablo yapma olanaklarına sahiptir.

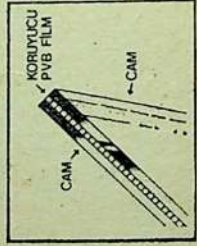
Lameks® oto camları yolda bırakmaz!

- * KOPMAYAN
- * TÜKSEK DARIŞI
- * HIRAKAŞMAYAN
- * DEĞÜ VE KALIP
- * HASSASİYET

POLYİNİLE BUTYRAL (PVB)

CAMLA EN İYİ BİRLEŞEN BİR
PLASTİK BAĞLAYICI ELEMANDIR.
POLYİNİLE BUTYRAL YIRTIL
MAZ,KOPMAZ,ESNEKTİR,
KUVVETLİDİR. Lameks,EMNİ
YETİNİ BUNYESİNDEKİ ULUS
LARARASI STANDART
KALINLIKTAKI PVB FİLM'DEN
ALIR.

Sertleştirilmiş oto camları kırılınca bir anda önünüzü göremez, güç durumda kalırsınız. Anında yumrukla kırıp,dürmek için uygun bir yer bulmanız gerekir... ve bu sanyeler içindeki kötü ihtimalleri her şurucu çok iyi bilir. Bundan sonrası ise bir dramdır, hele uzun yoldaysanız. Çok kalı Lameks Oto Emniyet Camları faktördür. Dağılımaz. Önünüzü daima göre bilirsiniz. Dağılmayı camlar arasındaki PVB koruyucu film tabakası önler. Güvenle sürebilirsiniz otonuzu Lameks sızı yolda bırakmaz. Çok kalı Lameks Oto Emniyet Camları farklıdır. Dağılımaz. Önünüzü daima görebilirsiniz.

Genel Dağıtım:

Cam Pazarlama A.Ş.

Valikonağı, Cad. No. 73 Nişantaşı - İSTANBUL
Tel.: 46 06 66 - 46 80 27

Lameks®
ARACINIZDA CAN GÜVENLİĞİ

Banka ve Ekonomik Yorumlar Anket Sonuçları

Dergimizin okuyucu özelliklerinin saptanması ve okurlarımızın eleştiri ve görüşlerinin alınabilmesi amacıyla Ocak 1978 sayımızda yayınlanmış olan anketin değerlendirilmesi tamamlanmıştır.

Ankete katılan okurlarımızın sayısı 300'dür. Hemen belirtelim ki, bu anke düzenlendiğinde hiç de bu denli bir katılmanın olabileceği düşünülmemiştir. Başlıbaşına böyle bir durum **Banka ve Ekonomik Yorumlar** okurlarının dergiye karşı olan ilgisini ve bizlerin ağır sorumluluğunu açık bir biçimde ortaya koymaktadır.

Aşağıda anket sonuçları Sayın Okurlarımızın bilgilerine sunulmuştur. Kıymetli vakitlerini anketin doldurulması için ayırmış bulunan okurlarımıza sonsuz şükranlarımızı iletiriz.

Banka ve Ekonomik Yorumların Okuyucu zellikleri

Anketi cevaplayanların % 95'i erkek olup medyan yaş 34 yıldır. Öğrenim durumu itibarıyla da «Üniversite - Akademi - Yüksek Okul» mezunları ankete katılanların % 74'ünü oluşturmuştur.

Okularımızın mesleki durumu ile ilgili olarak önemli sonuçlar elde edilmiştir. Ankete katılanların % 47'si Bankacılık mesleğinde, % 34'ü de işletme ve iktisatçılık ile ilgili mesleklerde çalışmaktadır. Serbest meslek, öğrencilik ve öğretim üyeliği ile ilgili olanlar diğer önemli meslek gruplarıdır.

Anketimize katılanların % 50'ye yakın bir kısmının işyeri İstanbul'da bulunmaktadır. Bu şehrimizi Ankara ve İzmir izlemektedir. Yurt dışından anketimize katılmanın bulunması bizler için çok önemlidir.

Anketimize cevap verenlerin % 63'ü dergiyi çalıştıkları kurumun abone olması sonucu izlemektedir. Bizzat abone olanların ankete katılma oranı genel katılma oranının çok üstünde bulunması ayrı bir sevinç veren olaydır.

Derginin medyan izlenme süresi ise 2.7 yıldır. Bu süre oldukça uzun bir süre olarak kabul edilebilir.

Banka ve Ekonomik Yorumlar ile İlgili Bilgiler

Okurlarımızın sürekli izledikleri bölümlerin başında «Ekonomik Yorumlar» ve «Aynı Ekonomik Olayları» gelmektedir. Ekonomik Yorumlardaki tartışmalar

yararlı bulunurken Sermaye Piyasası bölümünün içeriği kısmen yeterli bulunmuştur.

Ankete katılanların konuları önem sırasına göre sıralamaları sonucu ilk beş konu şöylece ortaya çıkmıştır: (1) Türkiye Ekonomisi ve Sorunları, (2) Banka - Bankacılık, (3) İşletme (Kurum) Yönetimi, (4) Türkiye'de Sermaye Piyasası (5) İşletme Muhasebesi ve Finansmanı;

Derginin yayımlanma sıklığı ile ilgili genel görüş, aylık yayımlanmasıdır. Hacminin genişletilmesini ise ankete katılanların % 50'si arzu etmektedir.

Anketin okurlarımız tarafından oldukça ciddiye alınmış olmasının bir diğer göstergesi eleştiri ve-veya öneri ekleyenlerin sayısının yüksek olmasıdır. (% 60). Bu eleştiri ve öneriler aşağıda sınıflanmıştır:

Banka ve Ekonomik Yorumlar Okurlarının Eleştiri ve Önerileri

Ankette eleştiri ve-veya öneride bulunan 178 okurumuz toplam 221 görüş ortaya koymuşlardır. Bu görüşler beş başlık altında toplanmıştır.

	Belirtilen Görüş Sayısı	%
— Sürekli bölümler, yazarlar ve yer verilmesi istenen bölümler ile ilgili görüşler	96	43.4
— Dergide işlenen veya işlenmesi istenen konular ile ilgili görüşler	70	31.7
— Derginin düzenleniş biçimi ile ilgili görüşler	15	6.8
— Diğer Görüşler	21	9.5
— Olumlu Görüşler	19	8.6
	221	100.0

1 — Sürekli bölümler, yazarlar ve yer verilmesi istenen bölümler ile ilgili görüşler:

Bu başlık altında toplanabilen görüşlerin alt ayırımları şu biçimdedir:

	Sayı	%
Ekonomik Yorumlar ile ilgili istekler	52	54.2
Sermaye Piyasası ile ilgili istekler	11	11.4
Yazarlar ile ilgili istekler	12	12.5
Okuyucu Köşesi ile ilgili istekler	8	8.3
Ek basılar ile ilgili istekler	6	6.3
Terimler Sözlüğü ile ilgili istekler	5	5.2
Ekonomik Göstergelerle ilgili istekler	2	2.1
	96	100.0

a) Belirtilen tüm görüşlerin % 24'ü Ekonomik Yorumlar ile ilgili olmuştur. Görüşler şu noktalar etrafında toplanmaktadır:

	Sayı	%
— Katılanların çeşitlendirilmesi, farklı görüşlere ve uygulamalara yer verilmesi ve devlet yetkililerinin görüşlerinin yansıtılması	29	55.8
— Hacminin daraltılması,	5	9.6
— Sonuna özet konulması.	4	7.7
— Katılanların konuları ele alış biçimleri	6	11.5
— Düzenleniş biçimi	8	15.4
	52	100.0

aa. Ekonomik Yorumlarla ilgili görüş belirtenlerin çoğunluğu, ki belirtilen tüm görüşlerin çoğunluğunu da oluşturmaktadır, katılanların ve görüşlerin farklılaştırılmasını istemektedir. Tipik cevaplar şöyledir:

«Ekonomik Yorumlardaki belirli tartışmalar sadece liberal görüşlü kişilerle yapılmasın; farklı fikirler çarpıştırılır, iktisadi konular çeşitli fraksiyondaki kişilerle tartıştırılırsa çözümler o derece etkin olur».

«Kadro hep aynı kalmasın, hükümet temsilcileri de bu oturuma katılsın».

b) Sermaye Piyasası ile ilgili belirtilen görüşler, bu bölümde daha fazla bilginin gecikmesiz olarak verilmesi etrafında toplanmıştır.

c) Yazarlar ile ilgili görüşler uygulamadan yazarların alınması ve değişik görüşteki yazarlara yer verilmesini kapsamaktadır.

2- Dergide işlenen veya işlenmesi istenen konular ile ilgili görüşler:

Bu başlık altında toplanabilen görüşlerin alt ayrımları şöyledir:

	Sayı
Konuların Niteliği	16
Bankacılık Konusu	26
İşletmecilik Konusu	8
Diğer ülkelerle ilgili konular	5
Araştırma - İncelemelere yer verilmesi	3
Dış Basından derleme ve çeviriler	6
Diğer Konular	6
	70

a) Konuların niteliği ile ilgili 16 görüşün 12'si konuların uygulamaya dönük olması gereğini öne sürmekte; 4'ü ise güncel konulara ağırlık verilmesini istemektedir.

b) Bankacılık konusu üzerinde en fazla görüş belirtilen bir konu olmuştur. 26 görüşün 9'u 'Bankacılık' konusuna az yer verildiğini yansıtmakta; 17'si ise bankacılık alanında ele alınması gerekli konular önermektedir. Bu konular, Bankacılığın makro düzeyde önemi; dış ticaret bankacılığı; banka muhasebesi, ilgili vergi yasaları, pazarlama, yönetim ve hukuksal konulardır.

c) İşletmecilik konularına ağırlık verilmesini öneren 7 görüşe karşın 1 görüş bu alanda yaygın yapılmamasını öne sürmüştür.

3 — Derginin düzenleniş biçimi ile ilgili görüşler

Bu başlık altında toplanabilen görüşlerin 5'i kullanılan öztürkçe sözcükleri eleştirmektedir. Diğer 5 görüş reklâmların azaltılması, derginin sonuna eklenmesini önermektedir. Geri kalan 5 görüşte ise oyalayıcı resimlerin konulması, yazı yazan veya oturumlara katılanların ünvan ve resimlerinin yayınlanması ve bir sayıda aynı kişinin bir kez bulunması önerilmektedir.

4 — Diğer Görüşler :

Derginin zamanında çıkmamasını eleştiren 13 görüş belirtilmiştir.

Dergiden yayın faaliyeti dışında yapması istenen iki konu belirtilmiştir; kurslar ve seminerler düzenlenmesi, iktisat tahsis edenlerin örgütlenmesini ülke yararına sağlayıcı çalışmalarda bulunulması.

5 — Olumlu Görüşler :

Dergi ile ilgili olumlu 19 görüşün 4'ü yeni format ile ilgili bulunmaktadır.

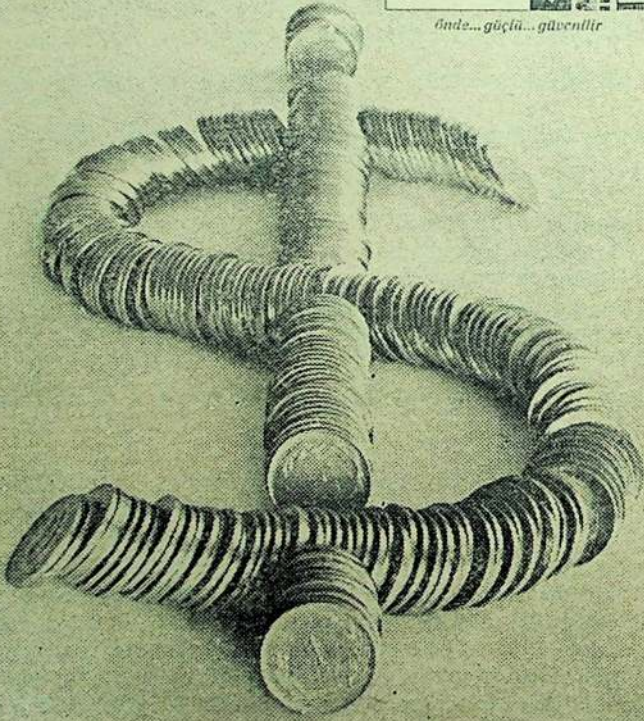
**küçük tasarruflardan
büyük yatırımlara**

116 iştirakiyle

**TÜRKİYE
İŞ BANKASI**

İŞ

Öndü...güçlü...güvenlidir

yenı qarıs

TÜRKİYE MUHASEBE UZMANLARI DERNEĞİ

Faaliyet Raporları

Semineri

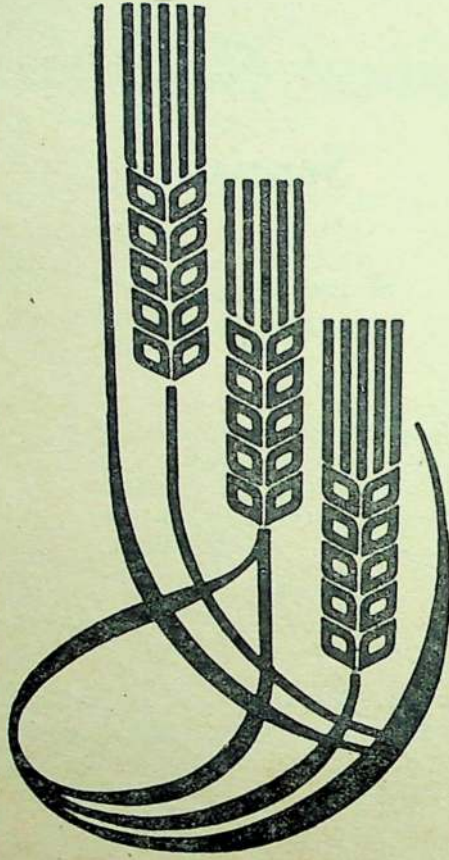
24 - 25 Mayıs 1978
İntercontinental Oteli

Konular : İşletmelerin Kamuya Hesap Verme
Sorumluluğu - Faaliyet Raporlarında
Yer Alması Gereken Bilgiler - Finansal
Durum Tabloları - Katma Değer Tablosu -
Kâr Dağıtım Tablosu - İşgücü Raporu

Konuşmacılar : Prof. Dr. Mustafa A. Aysan,
Dr. Cengiz Erdemar, Doç. Dr. Cevat Sarıkamış,
Prof. Dr. Ünal Tekinalp, Masum Türker,
Dr. Halûk Ünal.

Geniş Bilgi ve Müracaat :

Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği
Tünel İlk Belediye Cad. No. 5
Küçük Tünel Apt. D. 2
Beyoğlu - İSTANBUL
Tel. : 45 06 45

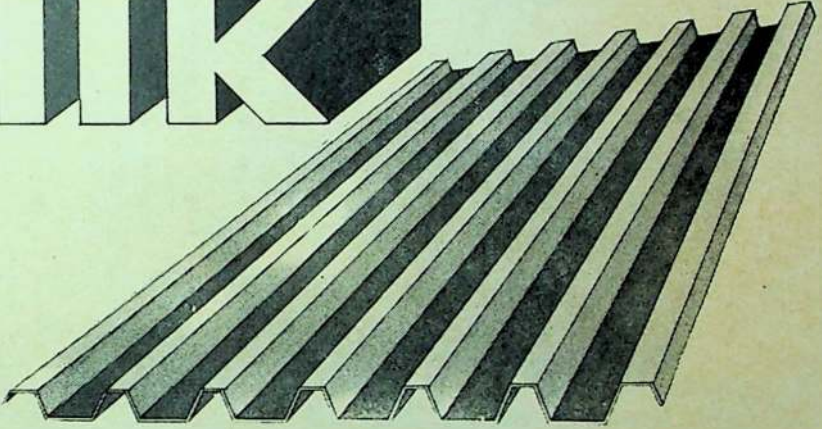

T.C.ZİRAAT BANKASI

*HER YERDE HER ZAMAN
hizmetinizde bulunmaktan kıvanç duyar*

muve.

Yeni lik

trapezoidalı

ALÜMİNYUM
ÇATI
CEPHE ve
TAVAN KAPLAMA
ELEMANI

- Daha geniş aşık aralığı
- Daha az demir kullanımı
- Daha az işçilik
- Daha kolay ve süratli montaj

DETAYLI BİLGİ İÇİN TEKNİK ELEMANLARIMIZ HİZMETİNİZDEDİR

Merkez : Büyükdere Cad. No. 48 Kat 5 İSTANBUL Tel : 66 33 (4) 11 Hatı

İzmir İrtibat bürosu : Cumhuriyet bulvarı 1380 Sok. 4 B/8 İZMİR Tel : 12 60 00

Ankara İrtibat bürosu : Tunus Cad. No. 83/6 Kavaklıdere ANKARA Tel : 28 15 00

Fabrika : Gebze Dilovası

NASAS
ALÜMİNYUM SAN. VE TİC. A.Ş.

ulusal
kalkınmamıza
ulusal
kaynaklarımızı
değerlendirerek
katılıyoruz...

ERGÜR KABLO

Bir görevdir yeraltı zenginliklerimizi değerlendirmek ulusal kaynaklarımızı ulusal kalkınmamız için safdöbet etmek. Biz bu nedenle Denizli'deki fabrikamızı yeniledik, modern makinalarla donattık. Şimdi yenilenen tesislerimizde dünyanın en ileri yöntemleriyle ulusal kaynaklarımızı değerlendiriyoruz. Ürünlerimiz Türk işçisinin uluslararası başarı sembolü oluyor. Artan kapasitemiz, genişleyen dağıtım örgütümüzle daha çok ihtiyaç sahibine daha geniş hizmetler sunabiliyoruz. Kamuoyunun ve sanayicilerimizin gösterdiği büyük ilgi ve güven en büyük gücümüz ve desteğimizdir.

KALİTE BELGESİNE HAZIR

uzman
kuruluş

MERKEZ:

Okunusa Cad. Tezgül İş Hanı
No. 2 Kat 1-2 Karaköy - İstanbul
Tel: 43 65 60 - 43 65 67
Telex: 23464 EKS-TR

FABRİKA:

Sanayi Sitesi 665 Sok. No. 2-12
Denizli Tel: 3024 - 2526